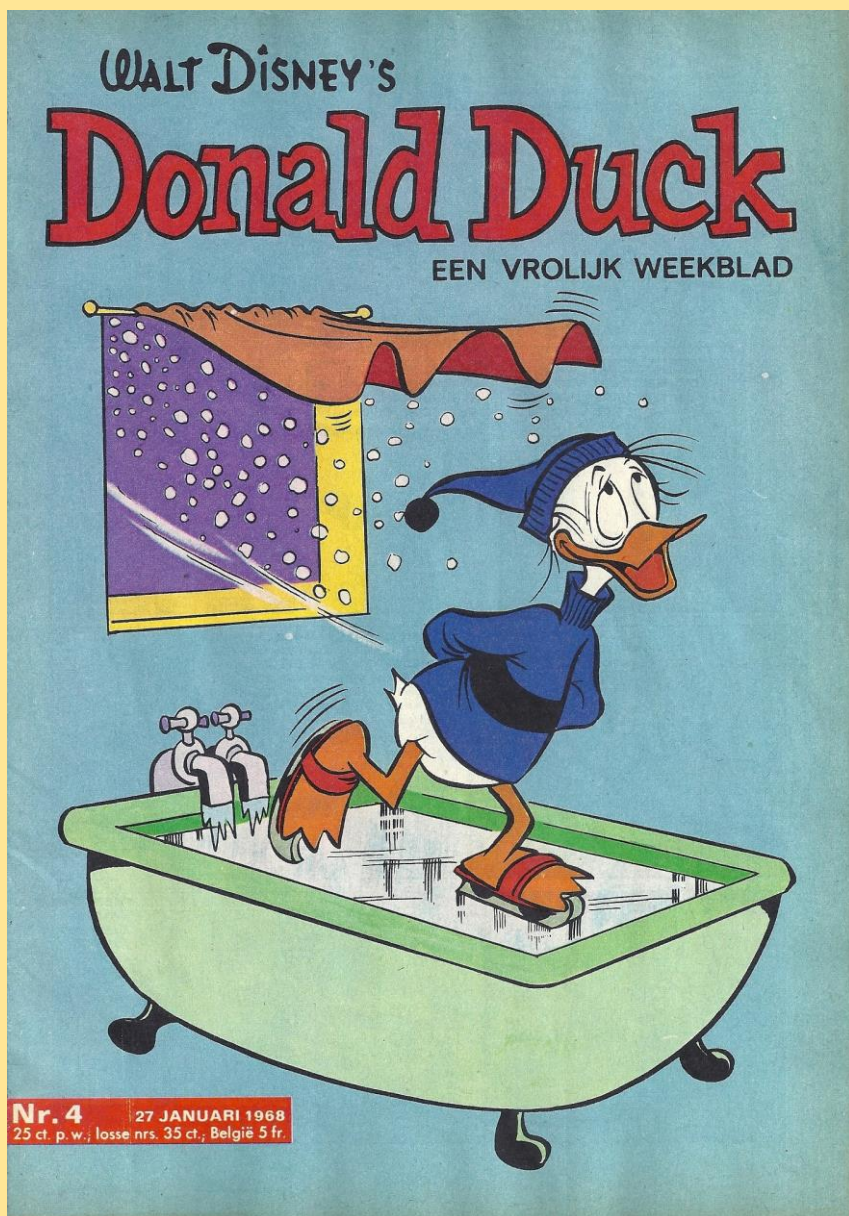

Kouwe Drukte

Jaargang 22 - nummer 63 - oktober 2018 uitgave van

De Doolster^{verzamelkring}

Inhoud

Omslag en zo.....	3
Kinderschaatsen van Dries Kroos.....	4
Somsen & Co, Hillegom	9
Reacties op J. L. Emck	10
In memoriam Klaus Bernhard Alfred Bodlaender / Fototip: licht, wit en effen.....	11
Schaatsbibliotheek (34): Een expositie, de oerbron, een sluisdeur en een collectie.....	12
Column Jan de Wit.....	15
IJsbeerschaats uit walrusivoor.....	16
Krulschaatsen met onbekend merk.....	17
Donald Duck op het ijs.....	18
IJskaart en ijstocht Haskerland	20
Geen gietijzeren Stien.....	24
Papieren winters – laatste kans.....	25
Skeelers uit de oude doos.....	26
Fuutschaatsen? Een reactie	28
Biegelaar sleep schaatsen in 'Mechaniek en Vorm' / Insigne IJsclub Krimpen aan de IJssel	29
Correspondentie Jan Stender.....	30
Modelontwikkeling in schaatsen op het wapen De Raet – 7.....	32
Initialen op schaatsen	34
Iisnacht	35
Schaatshistorie.nl.....	37
Posten en Stempels (28).....	38
Valse munt en scheve schaats.....	41
Boek en Zopie 63.....	42
Colofon.....	43

Medewerkers

Jan Biegelaar, Martin van der Bij, Hedman Bijlsma, Hans van der Donck, Aukje de Haan, Harry Karssies, Matthy van Klaveren, Theodoor van der Kooi, Dries Kroos, Frits Locher, Nelly Moerman, Wim Molenveld, Niko Mulder, Aad van den Ouweelen, Bart van de Peppel, Ben Remie, Caroline van Staaveren, Bert van Voorbergen, Jan de Wit

ISSN 1572-4476

Omslag en zo

Op de **cover** van *Kouwe Drukke* deze keer het weekblad de *Donald Duck* van 27 januari 1968, wellicht getekend door Endre Lukacs. Deze tekenaar is verantwoordelijk voor de vroegste Donald Ducks in Nederland.

Misschien is hier toch een beetje gespiekt. Vergelijk zijn afbeelding maar eens met de Ansichtkaart op de **achterzijde**, een product van *Mickey Mouse AB Stockholm printed in Sweden; Forlag eo & co*. Het kaartje is verstuurd in Nederland en gestempeld in 1954. De tekenaar is zeer waarschijnlijk de Amerikaan Carl Barks. De oplettenlezer heeft het vast al begrepen: in dit nummer van *Kouwe Drukke*: 'Donald Duck op het ijs in Nederland'.

Aukje de Haan

Die Donald Duck kwam de redactie bijzonder goed van pas, want zo derenderend veel kopij kwam er deze zomer niet binnen. De Poolsterren leken – op een enkele uitzondering na – wel lamgelegd door de wekenlange hitte. Die continue aanvoer van uitzonderlijke droge en flink voorverwarmde lucht uit het (noord)-oosten heeft mij overigens het vertrouwen gegeven dat een Elfstedentocht in de toekomst helemaal niet zo kansloos is als sommige doemdenkers ons willen doen geloven: krijgen we dit stabiele weer een keer in de winter, dan schaatsen we wekenlang van dorp naar dorp! Maar dat terzijde.

Minder kopij dan gebruikelijk schept ook mogelijkheden. Zo kunnen we bijvoorbeeld eens breed uitpakken met de prachtige collectie kinderschaatsen van Dries Kroos. Weinig tekst, maar foto's om van te smullen.

Wat krijgt u nog meer voorgeschoteld? Nelly Moerman slaat een keer over met haar kunstrubriek, maar trekt met pijl en boog op jacht in haar verrassende reactie op de fuutschaatsen van Jan Biegelaar.

Hedman Bijlsma stopt zijn vinger in de dijk en komt uit bij de voorlopers van Hans Brinker!

Jan Biegelaar stuit op een ijsbeer bij de Eskimo's en Aad van den Ouweelen skeelert tussen Den Haag en Scheveningen de late 18^e eeuw in.

Matthy van Klaveren verdwaalt met ijswegkaart en al in Haskerland en onze columnist Jan de Wit laat raakt op een camping in Frankrijk helemaal van de kook door Maarten van der Weijden.

Bart van de Peppel duikt in een oude doos bovenop zwemmer-schaatser Jan Stender en Aad van den Ouweelen slaat op zijn oude dag Stien Kaiser aan de haak.

Merkjes, etiketten, postzegels, boeken en alweer wat wapengekletter bij familie De Raet. Eigenlijk best een leuk nummer ...

Niko Mulder

Kinderschaatsen van Dries Kroos

Kinderschaatsen, wie kent ze niet? We hebben er immers allemaal op leren schaatsen.

De schaatsverzamelaar kent de echte oude veelal wel, maar heeft ze zelden in zijn of haar collectie. Ze zijn dus redelijk zeldzaam.

In de voetsporen van Frits Locher

Ik zat pas op het internet iets op te zoeken en ineens kwam ik op de Poolstersite terecht bij *Kouwe Drukke*. Ik ging door een aantal indexen van nummers heen en bleef hangen bij nummer 53 van april 2015.

Het stuk ging over kinderschaatsen. Daarin schreef Frits Locher dat hij altijd al geïnteresseerd is geweest in kinderschaatsen. Er stonden vier foto's van kinderschaatsen in afgebeeld en zelfs een staatje met de lengtes van de voetstapel/voet en de lengte van de kinderen in centimeters plus de gemiddelde leeftijd van jongens en meisjes.

Langdurig en ruw gebruik

Ik heb zelf dertien paar kinderschaatsen en ik was direct benieuwd naar de afmetingen van die van mij. Bij het nameten bleek dat het grootste paar 22,5 cm (voetstapel) en de kleinste (een volledig ijzer paar) 18 cm (voetstapel) was.

Frits zocht in zijn stuk naar een verklaring waarom er zo weinig kinderschaatsen zijn overgebleven. Hij kwam tot drie veronderstellingen:

1. Kinderen schaatsten vroeger niet veel?
2. Werden schaatsten van kind tot kind doorgegeven?
3. Gingen ze door langdurig gebruik en vooral ruw gebruik kapot en daarna weggegooid?

Zelf ga ik voor de laatste optie.

Frits sloot zijn stuk af met een soort *one-liner*:

'De vondst van een paar kleine schaatsten die in goede staat zijn, is altijd een toevalstreffer'.

Ik kan hem alleen maar gelijk geven.

Dries Kroos

Opmerking: bij de foto's staat respectievelijk de naam van de maker, de lengte van de voetstapel en de leeftijd van het kind vermeld.

Marsden Brothers & Co.; 20 cm lang; 8 jaar

Onbekende maker; 19,5 cm lang; 7 jaar. Let op de ver uitgestoken hak!

Onbekende maker; 20 cm lang; 8 jaar

Onbekende maker; 18,5 cm lang; 6 à 7 jaar

Fred Harris, Sheffield; 21 cm lang; 9 à 10 jaar

Onbekende maker; 22 cm lang; 10 jaar

'CAST STEEL' ; Onbekende maker; 21 cm lang; 9 à 10 jaar

John Wilson, Sheffield; 20 cm lang; 8 jaar

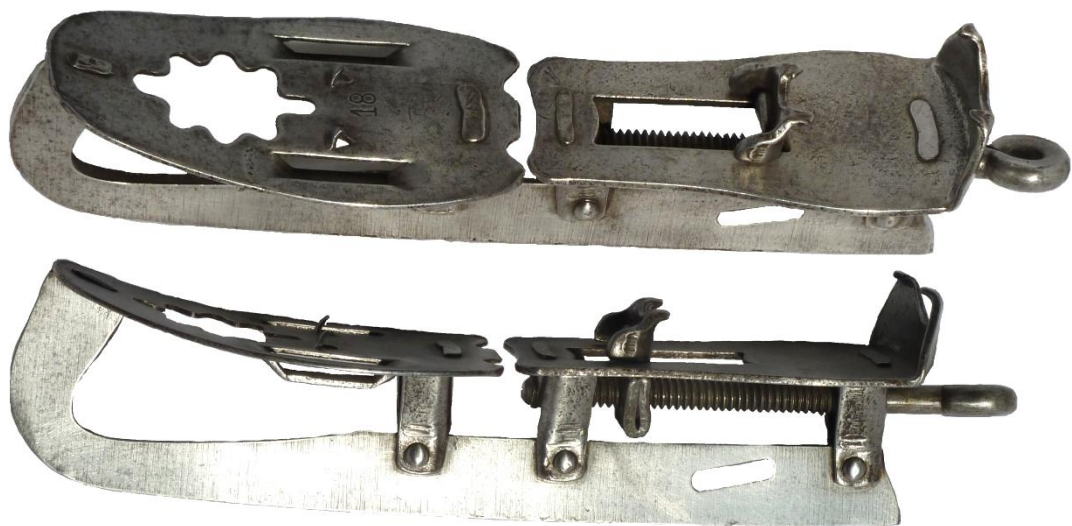
CLUB RADIUS: met ronding volgens de specificaties van de London Skating Club

Colquhoun & Cadman, Sheffield; 20,5 cm lang; 8 jaar

Onbekende maker; 21 cm lang; 9 à 10 jaar

Onbekende maker; 18 cm lang; 6 jaar

Steer & Webster, Sheffield; 19,5 cm lang; 7 jaar

Marsden Brothers, Sheffield; 19 cm lang; 7 jaar

Somsen & Co, Hillegom

Tijdens de najaarsbijeenkomst van De Poolster liet Pieter ten Hagen mij een aantal schaatsen met merkjes zien, die nog niet op Schaatshistorie.nl stonden.

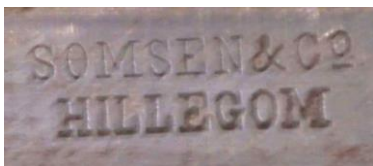
Eentje was een heel leuke, niet alleen omdat het om een voor mij geheel onbekende schaatsenmaker uit Hillegom ging, maar ook omdat er over de familie Somsen het een en ander op internet te vinden is volgens Pieter.

Na enig speurwerk heb ik de volgende tekst opgenomen bij Somsen & Co op Schaatshistorie.nl.

Pioniers

Omstreeks 1858 trok de hoefsmid Leendert Willem van Driel van het dorp Gameren in de Bommelerwaard naar de pas drooggevalen Haarlemmermeer. Hij wilde zijn smederij in het nieuwe land voortzetten en vestigde zich in Nieuw Vennep. Drie van zijn zoons, Peter Johannes, Govert Willem en Jan kozen voor het vak van hun vader.

Peter begon een smederij in Hillegom, Govert vestigde zich in Hoofddorp en Jan bleef in de smederij van zijn vader in Nieuw Vennep.

Sterfgevallen

Peter van Driel overlijdt in 1888. De jonge smid Hendrik Jan Somsen, uit Aalten, werd agetrokken. Hij trouwt daar in 1889 met de weduwe Pietje van Driel-Beukers. Zij kregen twee kinderen. Hendrik Somsen overlijdt al in 1891. De twee jaar jongere broer van Hendrik, Arend Jan Somsen zet de smederij voort. Pietje Somsen-Beukers deed het huishouden en zorgde voor de opvoeding van haar twee kinderen.

Jan Somsen medevennoot?

Opnieuw werd dus een Somsen smid in Hillegom. Jan, zoals Arend Jan werd genoemd, was toen 27 jaar en hij zou zijn leven lang in Hillegom blijven. De toevoeging '& Co' aan Somsen in het stempel Somsen & Co duidt er wellicht op dat Jan medevennoot was naast Pietje Somsen-Beukers.

Onuitputtelijke bron?

De hier afgebeelde Ouderkerker schaatsen zijn zo te zien gemaakt na 1900. Dat betekent dat Jan de maker ervan is.

Op Schaatshistorie.nl is daarom Arend Jan Somsen als schaatsenmaker opgenomen.

Zo duiken er met grote regelmaat nog steeds tot nu (vrijwel) onbekende schaatsenmakers en – verkopers op. Volg het op Schaatshistorie.nl!

Frits Locher

Bronvermelding:

Website Somsen Stichting Foundation

Uitgave Somson Horizon, jaargang 9, nummer 17, mei 2016, blz. 16 t/m 18

Reacties op J. L. Emck

Karen Davidse vroeg in de vorige *Kouwe Drukte* naar informatie over meesterzadelmaker J.L. Emck uit Gorinchem. Er kwamen reacties binnen van drie Poolsterleden. Ben Remie wist aan de hand van krantenberichten zijn doopceel te lichten. Harry Karssies, die een paar schaatsen met onbeklede hals bezit met het stempel van Emck (foto), probeert de annonces van Emck wat nader te analyseren. Bert van Voorbergen legt een link naar een mogelijke nazaat van de zadelmaker.

Levensloop

In de *Nieuwe Gorinchemse Courant* van 28 juli en 29 december 1880 wordt Emck aanbevolen als opvolger van meesterzadelmaker J.A. Mengels. Hij neemt het bedrijf aan de Westwagen-

straat van Mengels over. Hij is op dat moment zo'n 23 jaar oud en blijft nog enkele jaren ongehuwd.

Uit advertenties die in de jaren 1880 regelmatig verschijnen voor onder andere matrassen blijkt niet dat hij ook smid is, dan wel met ijzer werkt. Vanaf 1885 presenteert Emck zich als 'Zadel-, Koffer- en Matrassenfabriek' en biedt hij zich aan als verkoper van schaatsen en het toebehoren van arrensleden. Het monteren en repareren van schaatsen behoort ook tot zijn stiel.

In juni 1906 komt het woon- en winkelhuis te koop te staan. Het blijkt weldra om een faillissement te gaan. Een maand later komt de boedel onder de hamer. Er zal worden afgeslagen op een startprijs van 5200 gulden.

Op 17 mei 1907 overlijdt J.L. Emck. Hij is dan nog geen 50 jaar oud.

Ben Remie

Foutje rechtgezet

"Emck Gorinchem?", vraag ik mij af bij het lezen van de oproep van Karen Davidse, "die naam komt mij totaal onbekend voor. Maar wacht eens even, ik herken heel iets anders."

In mijn verzameling heb ik een paar schaatsen waarin een zeer slecht leesbare naam staat met eronder Gorinchem. Ik kwam, ondanks mijn

vergrootglas, niet heel veel verder dan J. Lemer en dat werd keurig overgenomen op *Schaatshistorie.nl*. Fout dus, het gaat om J.L. Emck. Inmiddels is het één en ander op *Schaatshistorie* rechtgezet.

Uit de advertenties van Emck blijkt dat hij veel meer bedreven is in leerwerk. Niets wijst in de richting van het maken of verkopen van schaatsen totdat er op 4 januari 1885 een advertentie in de *Nieuwe Gorinchemse Courant* verschijnt,

waarin Emck laat weten dat hij 'een flinke collectie Hollandsche en Friesche schaatsen' heeft ontvangen. Dit maakt hem waarschijnlijk in één keer een verkoper van schaatsen. Vermoedelijk zet hij in deze partij schaatsen zijn naamstempel.

Harry Karssies

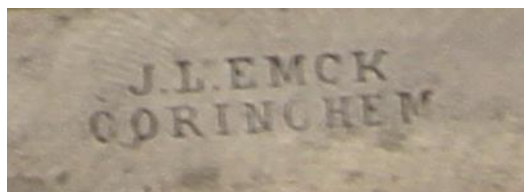
Voorzaat

Ik vermoed dat het bij J.L. Emck vrijwel zeker gaat om een voorzaat van Roelof Emck, directeur/eigenaar van Schreuders Sport, Leerdam. Op en top koopman en al meer dan 25 jaar eigenaar van het merk Nijdam en alles wat daarmee samenhangt. Roelof is een paar jaar 'lid' van De Poolster geweest.

Bert van Voorbergen

Bronnen:

Diverse edities van de *Nieuwe Gorinchemsche Courant*

In memoriam Klaus Bernhard Alfred Bodlaender

Een paar dagen voor het verschijnen van *Kouwe Drukte* nr. 62 ontving ik een rouwkaart van het overlijden van Klaus Bodlaender op zondag 8 april in de leeftijd van 92 jaar.

Klaus was geen groot verzamelaar, maar zijn belangstelling ging uit naar zijn mede-verzamelaars, daarvoor bezocht hij velen van ons. Zelf had hij bijna alle Nederlandse schaatsmodellen. Zijn belangstelling ging vooral uit naar het schaken en het verzamelen van schaakstukken en schaakborden. Ik noemde hem 's zomers altijd de schakende schaatser en 's winters de schaatsende schaker, als we gezellig bij een kopje thee (later een borreltje) over onze avonturen op het ijs spraken.

Klaus had veel bestuurservaring, hij heeft mij dan ook, in de tijd toen ik nog een bestuursfunctie had, van raad en ideeën voorzien. Bijvoorbeeld moet 'De Poolster' een vereniging of een stichting worden? Daar ben ik Klaus nog altijd dankbaar voor.

Wij kunnen ons herinneren wie Klaus was, een vriendelijke man, onopvallend in zijn grijze regenjas en altijd zijn alpinopet op. Een markant figuur, ook in Bennekom.

Wij wensen zijn vrouw Marijke en zijn kinderen veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Bart van de Peppel

Fototip: licht, wit en effen

Houd bij het maken foto's van schaatsen of andere objecten de volgende adviezen aan:

- ✚ Maak foto's in een lichte ruimte, buiten bijvoorbeeld bij licht bewolkt weer;
- ✚ Plaats je object op een ruime, witte ondergrond;
- ✚ Zorg ervoor dat je ondergrond strak en effen (glad) is.

Redactie

SCHAATSBIBLIOTHEEK 34

Een expositie, de oerbron, een sluisdeur en een collectie

Je kunt er in deze 'Maand van de Geschiedenis' nog terecht. Tot en met 28 oktober a.s. is in de geklimatiseerde en beveiligde Schatkamer van het Batavialand Museum in Lelystad nog de tentoonstelling 'Hans Brinker. A classic Dutch Story' te bekijken. Van meet af aan mikte het Erfgoedpark Batavialand op een breed spectrum aan bezoekers. Vandaar ook de keuze voor een internationale expositietitel. Inhoudelijk hebben wij vanuit Drachten een belangrijke bijdrage geleverd door een flink aantal boeken en tijdschriften, alsmede diverse andere objecten in bruikleen te verstrekken. Conservator André Geurts onderstreepte dat op enig moment veelzeggend: *"Normaliter is ons uitgangspunt bij de wisselexposities, dat we 80% uit eigen bezit tentoonstellen en voor zo'n 20% bruikleengevers proberen in te schakelen. Deze keer komt er wel 80% bij jullie vandaan."*

Twee belevingswerelden

Een boeiende ervaring. Zo kijken wij terug op de aanloop naar en de voorbereidingen voor deze

expositie. Twee belevingswerelden rond het wereldvermaarde boek *Hans Brinker, or The Silver Skates* ontmoetten elkaar toen. Aan Poolsterleden hoeven wij niet uit te leggen, dat voor ons dat klassieke boek een gewild verzamelobject werd na de ontdekking – jaren geleden – dat dit boek zich afspeelt in winters Nederland. IJs en schaatsen staan centraal, vooral ook in een van de hoofdthema's: de lotgevallen van Hans Brinker die een schaatswedstrijd hoopt te winnen om de kosten van een dokter te kunnen betalen voor zijn zieke vader. Het boek kreeg een extra dimensie doordat de schrijfster de verhaallijn doorspekte met allerlei wetenswaardigheden over de cultuurhistorie van Nederland. Als verzamelaars raakten wij in de loop der jaren steeds meer geboeid door de grote verscheidenheid in de vormgeving van veel edities en niet te vergeten de soms schitterende en dan weer hilarische illustraties van buitenlandse tekenaars die zich een voorstelling probeerden te maken van taferelen in dat verre Nederland.

In een zeer leeswaardig artikel in het cultuurhistorisch tijdschrift *Rondom Schokland*¹ verwoordde André Geurts de benadering van 'zijn' museum: *'Met iconen die de relatie tussen land en water op uiteenlopende wijzen symboliseren, wil Batavialand zowel Nederlanders als buitenlanders interesseren voor historische scheepsbouw, scheepvaart, de bewoning van laag-Nederland en de wereldwijde export van kennis over waterbeheersing en polderaanleg.'* Omdat Hans Brinker 'wereldwijd het symbool is geworden van de Nederlandse strijd tegen het water' was er alle reden voor Batavialand om een tentoonstelling te wijden aan 'het fictieve jongetje dat door zijn vinger in een dijkgat te steken een overstroming wist te voorkomen'.

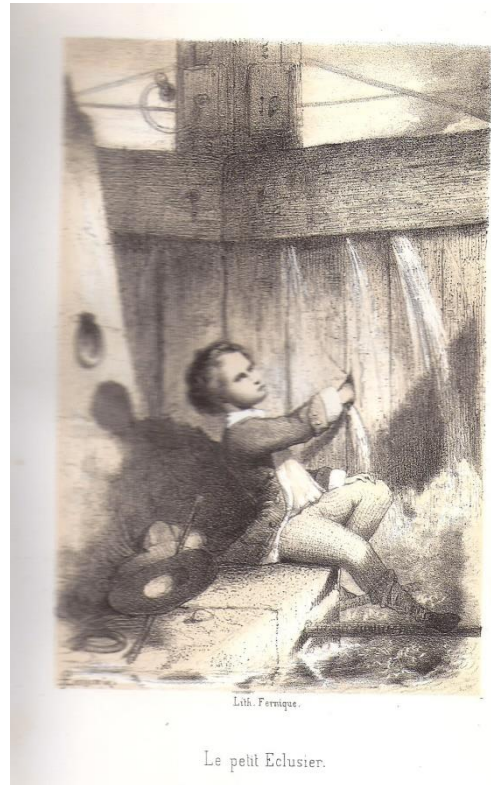
De aanzet kwam van een vrijwilliger die werkzaamheden verricht bij de Afdeling Kennis & Collecties: de nu in Lelystad wonende Delftse emeritus-hoogleraar Bart Schultz. Als wetenschapper was hij gespecialiseerd in allerlei aspecten van het waterbeheer. Na zijn pensionering legde de man die opgroeide in Haarlem en omgeving steeds meer interesse aan de dag

voor het verhaal van Hans Brinker. Die belangstelling vertaalde zich allengs in een onderzoek naar de oorsprong van het verhaal, de tekstuele en visuele weergave van de vertelling en de populariteit daarvan. Zijn bevindingen legde hij medio 2017 vast in een boeiend artikel in het *Tijdschrift voor Waterstaatsbelangen*². En al snel kwamen André Geurts en andere medewerkers bij Batavialand tot de conclusie dat het stramien van de bijdrage van Schultz zich leende voor de structuur van de expositie. 'Daarom beantwoordt de Batavialand-expositie vragen als: wat is de inhoud van het verhaal, wie zijn de auteurs, wie is Hans Brinker, waar werd de vinger in gestoken, waardoor is het verhaal zo populair geworden en hoe is Hans Brinker in de loop van de tijd vermarkt?', aldus Geurts.

Primeur

We wijzen nog maar eens op het wijdverbreide misverstand dat in dat Amerikaanse boek *Hans Brinker; or, The Silver Skates* de jongen die zijn vinger in een dijkgat steekt om een dijkdoorbraak te voorkomen Hans Brinker heet. Niets is minder waar. Hans Brinker is weliswaar de hoofdpersoon in dat boek, maar in dat verhaaltje dat schaatsende jongens elkaar onderweg op het ijs vertellen heeft die heroïsche held geen naam. Maar waar haalde de Amerikaanse schrijfster Mary Mapes Dodge die vertelling vandaan? Had ze wellicht die story zelf bedacht? Die lezing kom je bijvoorbeeld nog in 1979 tegen in de biografie *Lady of The Silver Skates* van Catherina Morris Wright. Dertien jaar later verwezen Susan R. Gannon en Ruth Anne Thompson in hun uitstekende boek *Mary Mapes Dodge* al naar het verhaaltje *The Little Dutch Hero* dat in het blad *Boys Own Magazine* (1855) stond. Zelf spoorde ik soortgelijke verhaaltjes (*The little Hero of Haarlem*) op uit 1850, respectievelijk in *Harper's New Monthly Magazine* en in *Sharpe's London Magazine*. In publicaties op internet doken nog min of meer identieke publicaties op, waarbij in één geval werd vermeld, dat het om een vertaling ging van een eerder Frans stuk van ene Madame Eugénie Foa.

In het eerdergenoemde tijdschriftartikel – en nu ook in de expositie – kwam Bart Schultz met een opmerkelijke primeur. Bij een intensief onderzoek in de *Bibliothèque Nationale de France* in Parijs achterhaalde hij het bestaan van een verhalenbundel *Les soirées du vieux chateau* (1848) van de Franse schrijfster Rébecca Eugénie Rodriguès-Henriques (1796-1852). Zij publiceerde onder het pseudoniem Eugénie Foa. En ziedaar, in die bundel komt het korte verhaal *Le petit éclusier* voor, zich afspelend in Haarlem, zijnde voor zover we nu weten dé oerbron. Zowel Schultz als ondergetekende beschikt inmiddels over een authentiek exemplaar van dat boek. Met daarin een prachtige illustratie: een anoniem jongetje ('de kleine sluiswachter') die met een vinger het water, dat door een gat in het hout van een sluisdeur stroomt, tegenhoudt. Het zou te ver voeren om hier verder uit te wijden over de interessante ontwikkeling hoe tussen 1848 (de oerbron) en 1866 (het verschijningsjaar van *Hans Brinker; or, The Silver Skates*) in allerlei publicaties het

gat in het hout van een sluisdeur transformeerde in een gat in een Hollandse dijk.

Collectie

Terug naar de expositie. In de vitrines in Lelystad worden op dit moment zo'n 80 boeken uit onze collectie geëxposeerd. Oftewel een bescheiden keuze uit onze verzameling. Op dit moment staat de teller in huize Bijlsma op 884 verschillende edities van het klassieke boek in 33 verschillende talen. Dat laatste gegeven zegt natuurlijk niets over het aantal landen. Onlangs bemachtigden we bijvoorbeeld een recente uitgave uit India (2017), maar dan wel in het Engels.

De 33ste taal werd eerder met gejuich begroet. Liefhebbers van Noorwegen weten dat dit land twee officiële schrijftalen kent: *Bokmål* (de boekentaal; vroeger ook wel rijkstaal genoemd) en *Nynorsk*. De laatste taal wordt door een kleine minderheid gehanteerd. Oudere boeken in het *Nynorsk* zijn moeilijk te achterhalen. Dus waren we er zeer mee ingenomen, dat we *Sylvskeisone* uit 1945 op de kop tikten. Met een heel aardig detail. Op de cover staat als ondertitel *Soge frå Holland*; op de titelpagina *Soge frå Nederland* ...

Toen ik vorig jaar een lezing verzorgde tijdens de najaarsstudiedag van de SGKJ (de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur) moest ik voor de zoveelste maal de vraag "Hoe komen jullie aan al die boeken, vooral uit al die verschillende landen?" beantwoorden. Ik heb naderhand in een artikel in de *SGKJ-Berichten*³ uitgelegd dat aan vrijwel elke aanwinst een verhaal is verbonden. Van een Finse scheidsrechter bij een internationale wedstrijd in Thialf bijvoorbeeld, die via zijn broer een Finse editie lospeuterde uit een plaatselijke bibliotheek. Of van onze zoon, wonend in Californië, die een Mexicaanse schoonmaakster in het ICT-bedrijf waar hij werkt inschakelde. "Ga jij op vakantie naar jouw geboorteland? Dan moet je eens rondkijken in een boekhandel?" Et cetera, et cetera.

En nog altijd verschijnen - meer dan 150 jaar nadat Mary Mapes Dodge haar *Hans Brinker*; or,

The Silver Skates (A Story of Life in Holland) bij een kleine uitgeverij in de Nassau Street in New York uitgaf - nieuwe edities in tal van landen. Toch wel een aardige bezigheid om de zoektocht naar al dat fraais te blijven vervolgen.

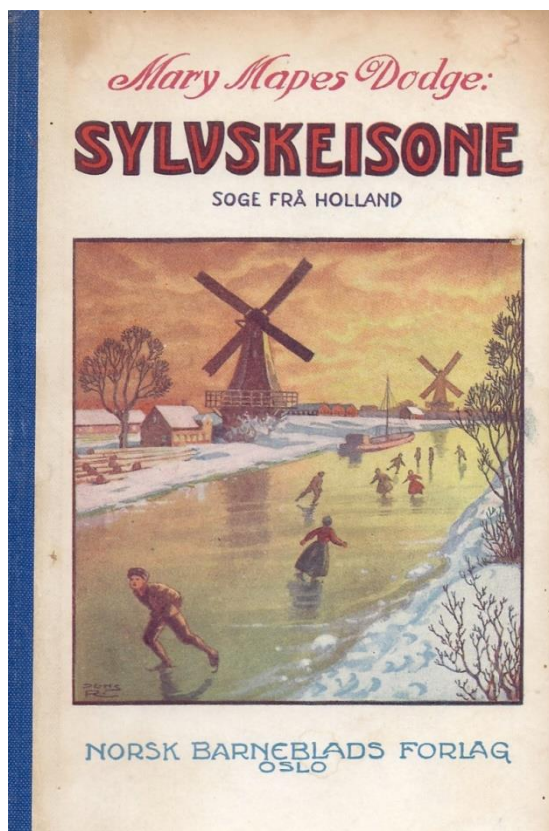
Hedman Bijlsma

Noten:

¹ André Geurts: *Hans Brinker in Batavialand. Een vinger in een lekkende dijk.* (Emmeloord: *Rondom Schokland*, 58e jaargang nummer 2. Zomer 2018 – pag. 16 t/m 23)

² Bart Schultz: *Het verhaal van Hans Brinker. Was het wel zijn vinger? Was het wel een dijk?* (In *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis*, 26^e jaargang, aflevering 1, 2017 – pag. 33 t/m 42).

³ SGKJ-Berichten 91. Daarin: *Verslag najaarsstudiedag Winterse boeken* (o.a. *Hans Brinker* of *Peter Fingerindike*). Verder een bijdrage van Hedman Bijlsma: *Het mysterie Hans Brinker. Lezing / verzamelaar.* (Putten – winter 2017)

Column Jan de Wit

Elfstedentocht, een zomers evenement?

Het is midden augustus. Ik zit op een camping in Zuid-Frankrijk aan de voet van de bij de wielervrienden onder ons welbekende Mont Ventoux. De thermometer geeft net iets meer dan dertig graden aan. Normaal voor de tijd van het jaar hier. De canicule, toch een veel mooier woord dan hittegolf, is al een tijdje voorbij. De vijfenveertig graden die we toen moesten trotseren waren zelfs voor de echte (warmte)liefhebbers onder ons wel wat veel. Zelfs hier in Frankrijk gelden er dan kleurencodes om het leed zo veel mogelijk te beperken.

Vanmorgen, zo ongeveer rond koffietijd, kreeg ik een appje van één van mijn zoons: 'Er is een Elfstedentocht aan de gang!'. Ja dat stond er echt: **ELFSTEDENTOCHT**. Wat bedoelt hij? Is dit echt nieuws, of is het zo'n bekende whatsapp flauwiteit. Een antwoordappje levert niets op. Het internet biedt misschien uitkomst, maar de bliksem heeft de camping al weken geleden beroofd van dit, overigens zwaar overgevalueerde, medium. Het kastje dat de spanning niet aan kan lijken tot de grote zeldzaamheden te behoren en is niet te vervangen. Nou ja, je bent in Frankrijk en dan moet je je bij dit soort dingen neerleggen. Op naar het dorp dus, waar je je op het pleintje voor het plaatselijke *bureau de tourisme* wel in verbinding kunt stellen met de rest van de wereld. Ik heb daar mijn Nederlandse krant op kunnen pikken. De voorpagina loste direct het raadsel voor mij op. Maarten van der Weijden is bezig de Elfstedentocht te ... zwemmen.

Heeft de hittegolf de temperatuur van de aarde dermate hoog opgewarmd dat we alle hoop op een mooie natuurvloer hebben opgegeven en nu onmiddellijk naar nieuwe uitdagingen zoeken, of zit er toch iets anders achter? Het lijkt er langzamerhand op dat het woord Elfstedentocht

als naam voor een natuurijsmarathon plaats aan het maken is voor een ultieme uitdaging van welke aard dan ook. We gaan fietsend, wandelend, kanoënd of met oude auto's en bromfietsen rond door de provincie. Voorwaarde is dat de elf Friese steden worden aangedaan en dan heet het automatisch Elfstedentocht. Voor ons, winterliefhebbers, is de Elfstedentocht primair een schaatstocht over dik of dun ijs, met of zonder barsten, scheuren of hobbels, schuurpapier of kistwerken, als het maar ijs is. Als die tocht langs elf Friese steden gaat is het een nationaal Fries volksfeest, maar de tocht kan net zo goed op de Weissensee of een Fins meer georganiseerd worden. Er wordt hoogstens 'alternatieve' aan de naam toegevoegd. Ijs is echter een onmisbaar element. Er wordt gewoon behoorlijk gesold met het wintericoon bij uitstek. Zou er niet iemand een copyright op de naam Elfstedentocht kunnen vestigen? Of moeten we

er aan gaan wennen dat allerlei namen en termen die eigenlijk onlosmakelijk verbonden zijn met ijs en sneeuw steeds vaker verbonden worden aan zaken die tegen hogere temperaturen bestand zijn? Is dat de kracht van sneeuw en ijs?

Voor we het weten heeft de toeristenindustrie hier in de Provence de Mont Ventoux met zijn witte top, omgedoopt in Petit Mont Blanc om niet alleen fietsers en aanbidders van zon en warmte te trekken, maar ook de liefhebbers van sneeuw en ijs.

Ik ben net terug uit het zwembad. Om wat emotionele binding te houden met mijn onderwerp, heb ik zojuist mijn (bijna) dagelijkse kilometer gezwommen. Mijn grote respect voor Maarten van der Weijden neemt er alleen maar door toe, maar associaties met de Elfstedentocht kreeg ik niet. Daarbij denk ik toch vooral aan het door een ernstig aangevroren bivakmuts omlijste gezicht van Jan Uitham, of één van die andere tanige helden.

Ijsbeerschaats uit walrusivoor

In alle opzichten een uniek kruischaatsje, ooit gebruikt door een jonge Joepik, een Eskimo uit het gebied bij de Beringzee in Alaska.

De voetstapel is gesneden uit walrusivoor in de vorm van een liggende ijsbeer die zijn kop te ruste heeft gelegd op de verhoogde aanzet van de hals van de schaats.

prijsje aan hing. Antiquair Finch & Co. uit Londen verkocht het hebbeding voor een bedrag waarvan je ook een leuk nieuw autootje kunt aanschaffen.

Papegaaiduikers

De Joepiks gaven hun schaatsen wel vaker het uiterlijk mee van een dier dat ze kenden uit hun omgeving. Het Etnologisch Museum in Berlijn bezit een paar Joepikschaatsen (IVA5389) in de vorm van papegaaiduikers (foto onder).

Jan Biegelaar

Bronnen:

Finch & Co. 2018

www.yupikscience.org

Wanverhouding

Het schaatsje, dat wordt gedateerd als vroeg negentiende-eeuws, is slechts 13 cm lang en maar liefst 6,5 cm hoog. Een wanverhouding van 2 : 1 die je niet snel tegenkomt bij schaatsen.

Al even ongebruikelijk als de ijsbeer van walrusivoor als voetstapel dus. Geen wonder dat er een pittig

Krulschaatsen met onbekend merk

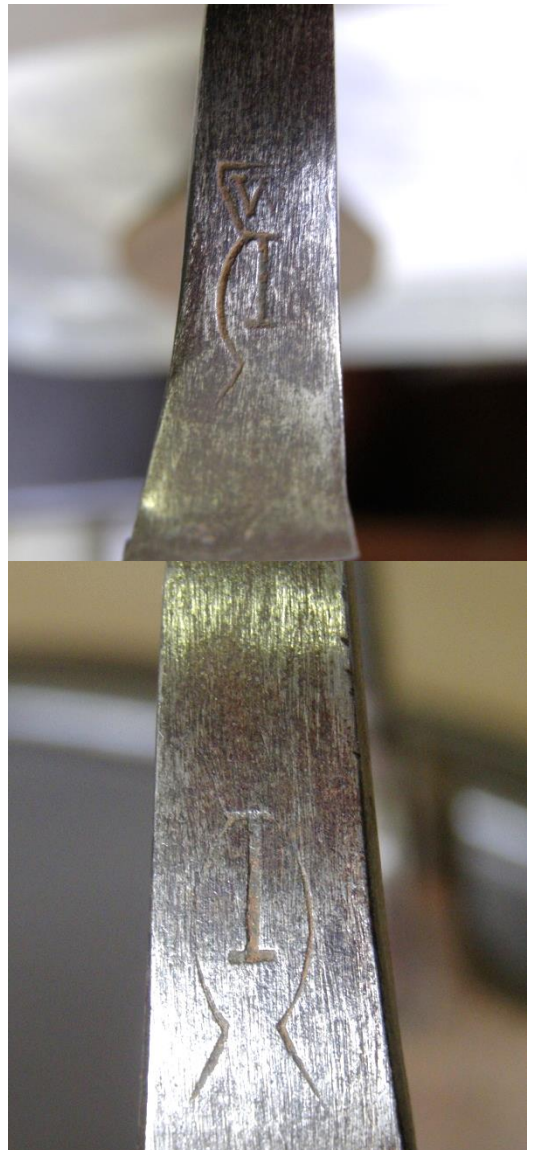
Onlangs is de collectie van het Westlands Schaatsmuseum uitgebreid met een paar fraaie ambachtelijk gemaakte negentiende-eeuwse Hollandse (?) krulschaatsen.

De ijzers zitten met een driepuntschroef vast aan de houtjes. Beide schaatsen zijn voorzien van een merk in de voorzijde van de krul. De merkjes zijn op beide schaatsen maar gedeeltelijk zichtbaar. Toch is er een redelijk betrouwbare reconstructie van het merk te maken (zie foto's en tekening).

Duidelijk zijn er in een kadertje twee letters zichtbaar. De W en de I. Opvallend is dat de merkjes op hun kop zijn aangebracht.

Ondanks onderzoek is het ondergetekende niet gelukt de maker van deze schaatsen te achterhalen. Wie is er in het bezit van dergelijke krulschaatsen en weet de naam van de smid die dit merk gebruikte?

Hans van der Donck

Donald Duck op het ijs

Als de naam Donald Duck valt heeft jong en oud daar meteen een beeld bij. Wij allemaal hebben Donald wel eens op het witte doek of de tv gezien. En ook allemaal hebben we wel eens het weekblad *Donald Duck* bekeken of gelezen, misschien wel in de wachtkamer van de tandarts. Het mooie weekblad met de felle kleuren valt al 65 jaar in Nederland door de brievenbus.

Om de beurt

Als kind had ik een abonnement op de *Donald Duck*, maar ik heb ook een broertje en zusje, die net zo graag als ik de nieuwe *Donald Duck*

wilden kijken, als deze op vrijdagmiddag door de brievenbus viel. Mijn ouders hadden daar een fenomenale oplossing voor: om de beurt mochten wij als eerste de *Donald Duck* lezen. Niks geen ruzie en geen discussie en het leukste was, dat mijn ouders de regel verzonnen en wij als kinderen de regel controleerden omdat we wel heel goed wisten wie er als eerste aan de beurt was.

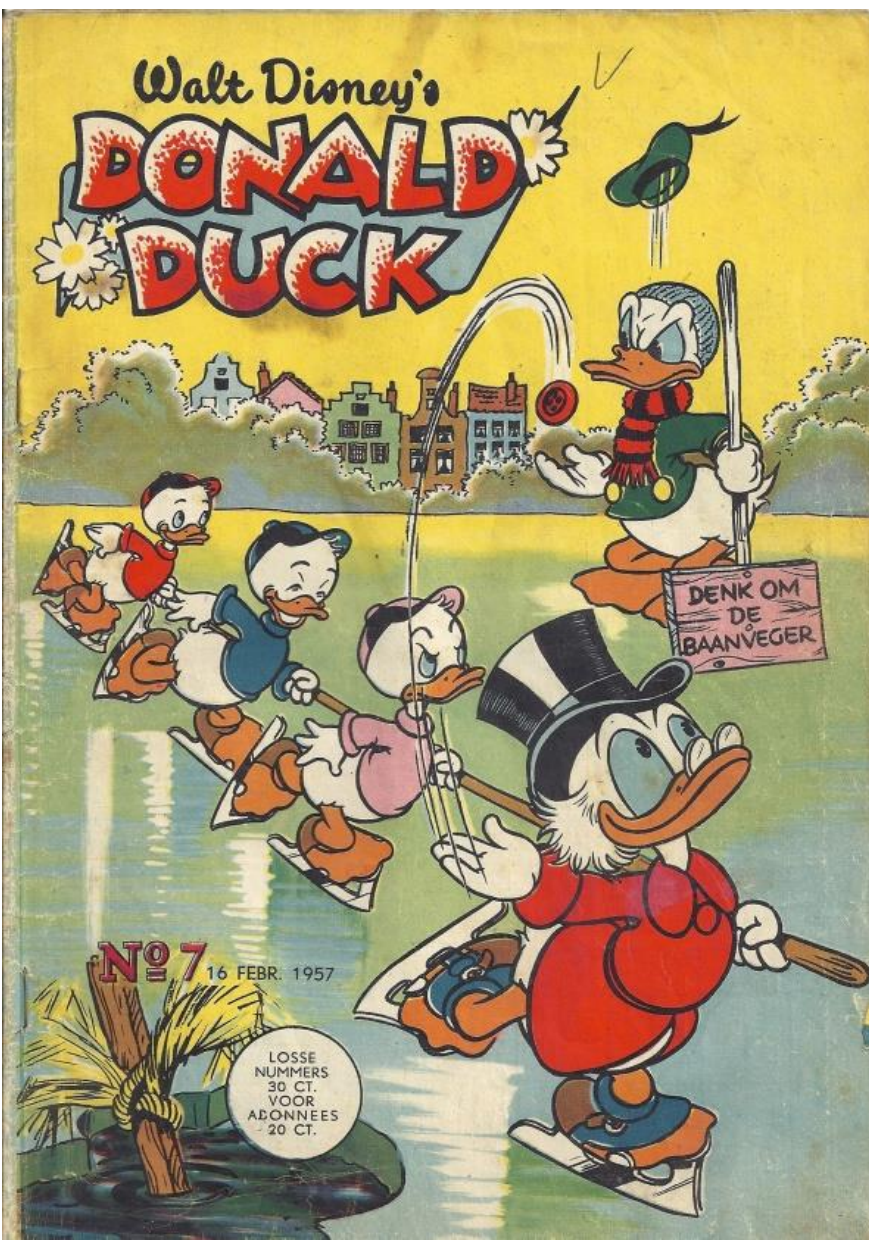
Op het ijs en om het wak

Als verzamelaar van ijs en schaatsen op papier, mag Donald ook niet in mijn verzameling ontbreken. In 1956 verschijnt de eerste *Donald Duck*

met een prachtige schaatscover. De tekenaar is Endre Lukacs (Boedapest, 1906 – 2001) Hij geeft dertig jaar lang Donald Duck een Nederlands tintje door bijvoorbeeld typische Amsterdamse huizen te tekenen. Dit is goed te zien op de cover van *Donald Duck* nr. 7 uit 1957. Maar bij dat exemplaar blijft het niet, want er zijn nogal wat *Donald Ducks* die iets met ijs hebben. Op het ijs, maar ook speelt het wak op de cover vaak een rol met meestal veel pech voor Donald zoals op nr. 8 uit 2010. Meer geluk heeft Dagobert Duck, die op de cover van 29 november 1969 op guldenschaatsen rijdt ...Tussen 1956 en anno nu zijn er 48 'op het ijs' *Donald Ducks* verschenen.

Compleet

Tot voor kort dacht ik, dat ik de *Donald Ducks* op het ijs allemaal had verza-

WALT DISNEY'S Donald Duck

EEN
VROLIJK
WEEKBLAD

Bronnen:
donaldduck.nl
donaldduckcatalogus.nl

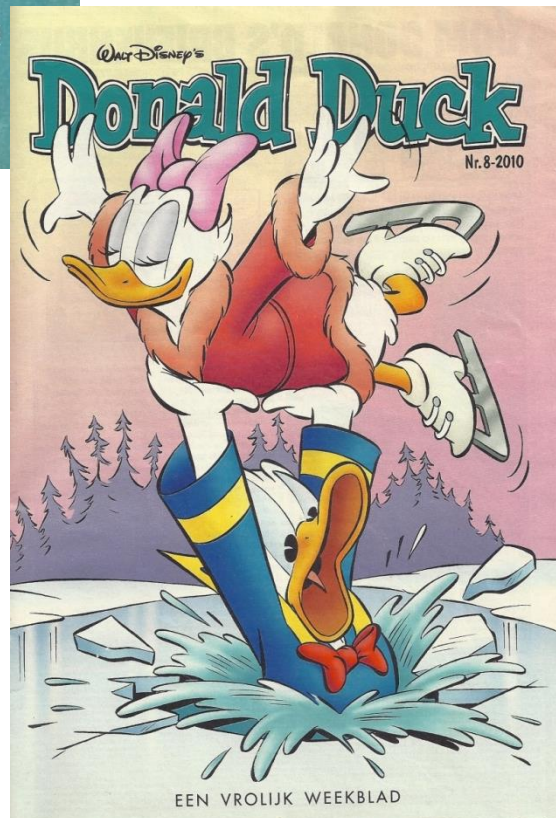
Nr. 48 29 november 1969
30 ct. p. w. Losse nrs. 40 ct. België 7 fr.

meld, tot ik op een ouderwetse rommelmarkt alleen een cover van het weekblad vond, die ik nog niet had.

Wij als verzamelaars blijven zoeken tot een verzameling binnen onze verzameling compleet is. Mijn verzameling Donald Duck op het ijs is nu echt compleet dankzij de digitale catalogus van Donald Duck en gelukkig hoef ik geen afspraken meer te maken met mijn broertje en zusje. Onze twee dochters gaan in de toekomst uitmaken waar mijn zwaar bevochten *Donald Ducks* op het ijs terecht komen. Maar dat de *Donald Duck* blijft bestaan, dat is zeker en ook op het ijs!

Aukje de Haan

Kouwe Drukste

EEN VROLIJK WEEKBLAD

IJskaart en ijstocht Haskerland

In het begin van de Tweede Wereldoorlog en net daarvoor werden er in Friesland heel wat ijswegencentrales opgericht. Zo ook IJswegen-centrale Haskerland. De datum van oprichting is 23 december 1941 en daarna pakten ze direct flink door. Er werden acht rayons vastgesteld en veertien dagen later vermeldt de Leeuwarder Courant al de namen van de bestuursleden van elk rayon. Zij worden belast met de ledenverving, met het aanstellen van de baanvegers tegen een redelijke vergoeding en met het plaatsen van de wegwijzers. Bovendien wordt er zelfs een ijskaart gemaakt van de gemeente Haskerland (afb. 1).

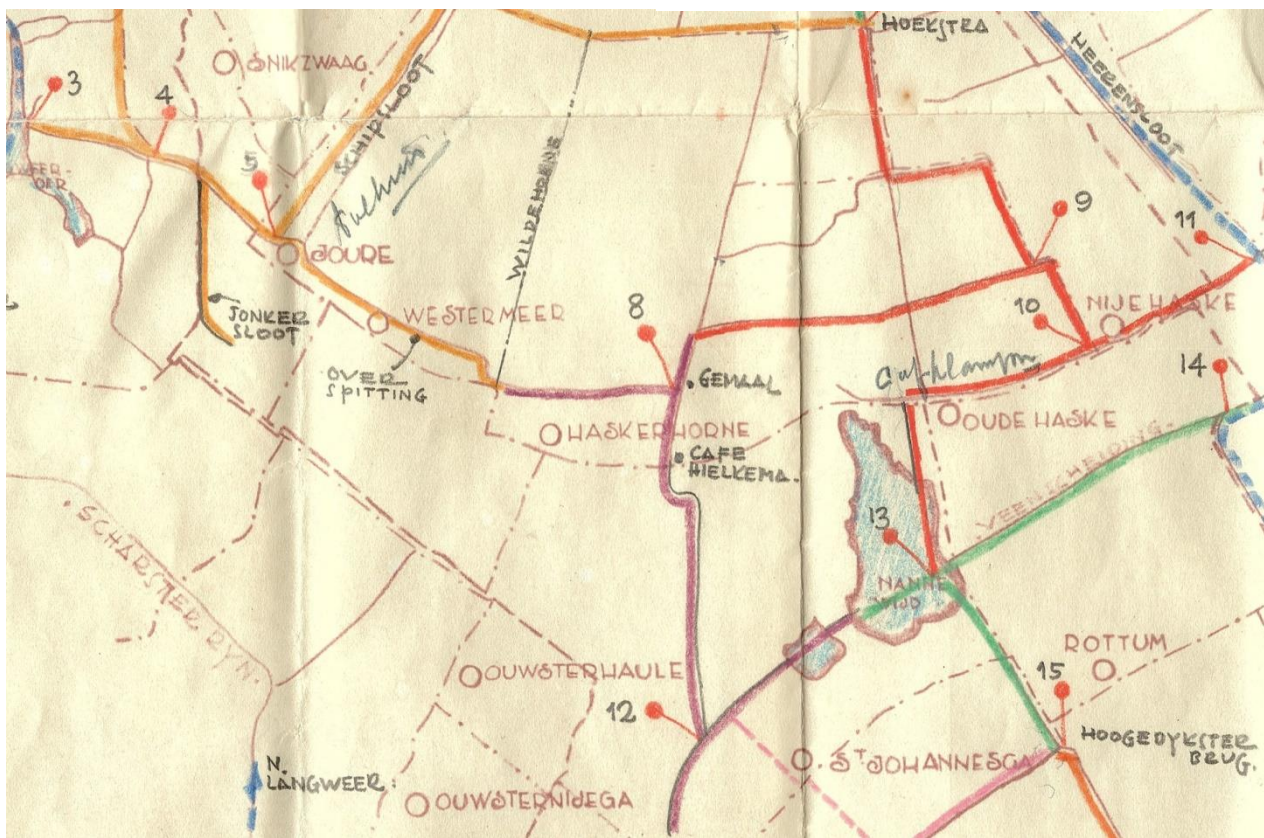
Kleurcodes

Het betreft zeer zeker geen commercieel exemplaar, maar een kaart die intern gebruikt wordt. De acht rayons die zijn samengesteld (Joure, Delfstrahuizen, St. Johannesga, Rottum, Rotstergaast, Oudehaske, Haskerhorne en Stobbegat – Hasterdijken) staan aangegeven in diverse kleuren en het totale ijswegennet bedraagt 72 km. Bovendien worden er twintig wegwijzers

geplaatst. De contributie om lid te worden is 25 cent en men verwacht binnen de gemeente grote deelname. Op de kaart wordt door middel van verschillende kleuren aangegeven voor welk traject een rayon verantwoordelijk is. Er wordt eind november 1942 nog vermeld dat de ijswegencentrale een subsidie van de gemeente ontvangt van ruim f 287,00. Alle gegevens zijn dus door middel van kleuren vastgelegd en als ondergrond is waarschijnlijk een oude basiskaart van de gemeente gebruikt. Dit valt af te leiden uit het feit dat linksonder op de kaart nog 'Zuiderzee' vermeld staat, terwijl dat in 1932 toch IJsselmeer was geworden.

Rechtsonder op de kaart staat 'JAN. 1942' en 'GEM.ARCHITECT'. De kaart is dus ontworpen direct na de oprichting en de gemeente-architect is zeer waarschijnlijk Van der Veen. Dit laatste valt af te leiden uit een advertentie van de zestiendorpentocht in de krant van 16 januari 1942. Daarin werd aangegeven dat kaarten voor deze tocht, gehouden op 20 januari, verkrijgbaar waren bij H.W. van der Veen, gemeente-

Afb.1 - Detail kaart ijswegennet Haskerland

Afb.2 - Eerste aankondiging IJstocht Haskerland

architect in Joure. Ook in de eerste aankondiging van de ijstocht door Haskerland staat zijn naam opgenomen als afgifte-adres voor startkaarten.

IJstocht?

Deze IJswegennetkaart is ook gebruikt ter voorbereiding van een ijstocht door Haskerland. Zo staan bijvoorbeeld alle inschrijfpunten en mogelijke de controleposten aangegeven op de kaart met de naam van café of hotel. In het *Nieuwsblad van Friesland* wordt de eerste ijstocht op 26 januari 1942 aangekondigd voor 31 januari 1942. Of deze tocht is doorgegaan is onzeker. Een medaille ervan is (nog) niet teruggevonden. De dagen voor de tocht is er heel wat sneeuw gevallen en wat '*behoudens goedkeuring*' inhield, zoals in bovenstaande advertentie (afb. 2) stond, wordt ook niet duidelijk. Het kan zijn dat goedkeuring vereist was van de bezetter, maar waarschijnlijk ging het om permissie van het centraal bestuur. Er was namelijk bepaald dat door elk ijswegencentralegebied slechts één tocht gehouden mocht worden en Haskerland had al zijn medewerking verleend aan de tweede uitgave van de Zestiendorpentocht. Bovendien ging deze nieuwe tocht over de Heerenstoot, de Engelenvaart en de Tjonger en

deze wateren liggen net buiten de gemeente Haskerland. Mogelijk is door één van deze oorzaken de tocht afgelast, maar de kans bestaat ook dat door geringe deelname de medaille onbekend is.

Op 23 december 1946 wordt weer melding gemaakt van een tocht, nu op 27 december 1946, maar de dooi valt in op eerste kerstdag en de tocht is niet doorgegaan. De vorst keert echter terug en de tocht wordt nogmaals vastgesteld, nu voor zaterdag 11 januari 1947. Maar opnieuw gooit dooi roet in het eten: vanaf 9 januari is er volop regen.

In 1950 wordt volgens de krant van 31 januari nogmaals een poging ondernomen en wel voor 1 februari. De ijswegencentrale heeft echter geen gelukkige hand want op de 31 januari valt er al sneeuw en ijzel en de volgende dag volop regen. Ook nu vinden we geen bericht van afgelasting, maar dat deze tocht is doorgegaan is erg onwaarschijnlijk.

De eigen ijstocht was overigens niet de eerste inspanning die men leverde. Bij de tweede editie van de Zestiendorpentocht, die plaats vond op 20 januari 1942, kon men starten in Joure en bovendien kaarten voor deelname aanschaffen in alle rayons zoals blijkt uit een advertentie.

HASKERLANDSE TOCHT

georganiseerd door de gezamenlijke
IJsclubverenigingen van Haskerland

*

START- EN CONTROLEKAART

voor de Heer/Mevr./Mejuffr.

STARTPLAATSEN

1. Joure,	Tolhuis
2. Vegelinsoord	Aardema
3. Nieuwebrug,	v. d. Meulen
4. Rottum,	G. de Heij
5. Echten,	Nolles
6. St. Johannesga,	Witte brug
7. Oudehaske,	v. d. Wal
8. Haskerhorne,	Hielkema
9. Joure.	

STARTSTEMPEL

Een ieder is verplicht de startkaart **PERSOONLIJK**
te laten afstempelen.

Kritiek

In 1956 bestaat de ijswegencentrale nog steeds, maar haalt dan wel negatief de krant. Onder dezelfde kop als boven dit artikel meldt de inzender van een ingezonden stuk dat het er op lijkt dat de IJswegencentrale zeer actief is, maar dan alleen met het ophalen van de contributie. Dit valt meerderen op en aan het einde van het jaar wordt er een **Nieuwe** IJswegencentrale opgericht. Er volgen na de winter van 1955/1956 een aantal wat mindere winters, gezien dan door de ogen van schaatsliefhebbers, maar dan komt de winter 1962/1963. In de-

Afb.3 -

Voorzijde

stempelkaart

IJstocht

Haskerland

cember 1962 is de jaarlijkse vergadering van de zeven ijsclubs uit Haskerland. Wederom worden er vragen gesteld over de IJswegencentrale

waar men weer niets van hoort en ook komt weer de ijstocht door Haskerland ter sprake. Nu heeft men het over een tocht van 85 km. Op woensdag 23 januari 1963 is het dan zover: IJclub Eensgezindheid uit Sint Johannesga organiseert de toertocht Zuid-Haskerland over 30 en 60 km. Toch was dit niet wat men destijds wilde, want alleen Zuid-Haskerland werd aangedaan en de clubs van Noord-Haskerland stonden buitenspel. Tenminste als deze tocht is doorgegaan, want het 'bewijs' van een teruggevonden medaille is er helaas niet.

Op woensdag 22 januari 1964 weer een aan-

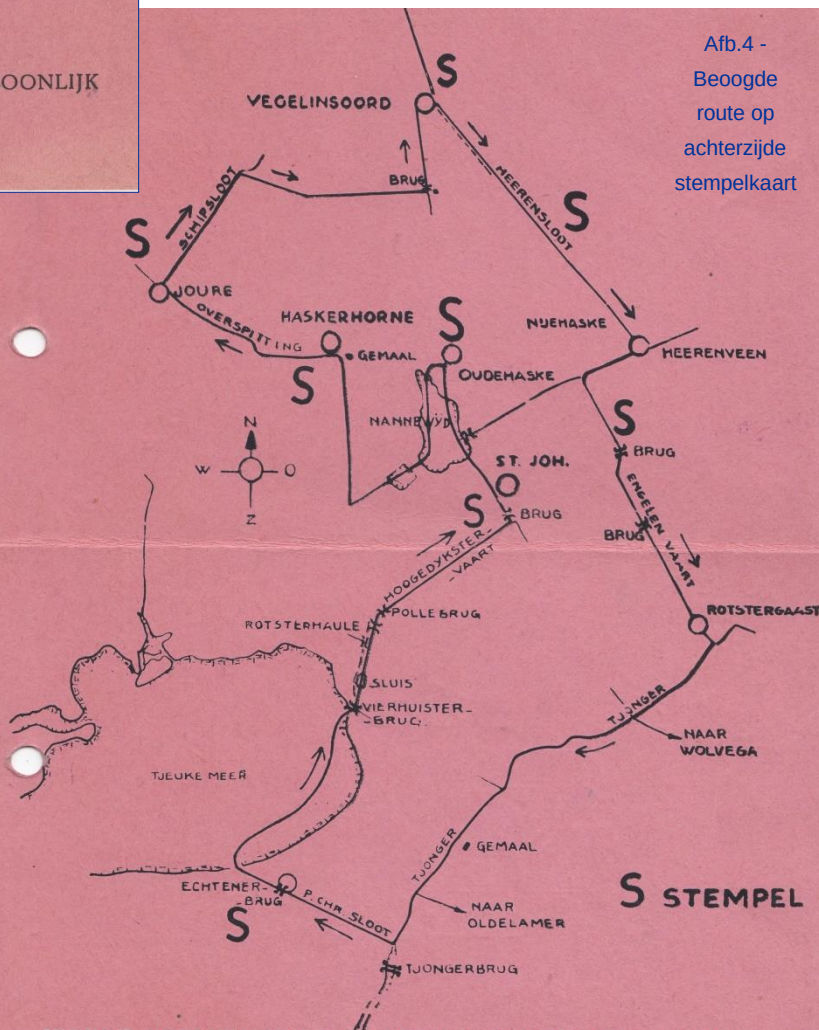
Afb.4 -

Beoogde

route op

achterzijde

stempelkaart

IEDERE DEELNEMER RIJDT DEZE TOCHT OP EIGEN RISICO

kondiging van een tocht, maar deze moet vanwege dooi (regen en mist) worden geannuleerd. Het zit de ijsclubs van Haskerland en de IJswegencentrale niet mee.

Opnieuw een tocht voor 3 januari 1970, mogelijk weer niet doorgegaan? Van de Toertocht Zuid-Haskerland zijn alleen tochten bekend uit 1982 – 1985 (2) – 1986 – 1987 en 1991 (2).

Meren Toertocht of tourtocht Haskerland

Aan het einde van de strenge winter van 1963 wordt er toch een toertocht verreden vanuit Joure en Terherne. De stempelkaart spreekt over een Meren Toertocht, maar op de medaille staat Tourtocht Haskerland. Dit vraagt om een nadere beschouwing. Zoals hierboven reeds vermeld, wordt er in 1956 een nieuwe IJswegencentrale opgericht en het bestuur wordt bovendien opgedragen een ijstocht te organiseren. Zoals uit nevenstaande afbeeldingen blijkt is er een stempelkaart gemaakt (afb. 3 en 4). Deze kaart is van na 1955 want Vegelinsoord

Afb.5 - Stempelkaart Meren Toertocht uit 1963

3 maart 1963.

Meren Toertocht

Startplaats Joure en Terherne
Afstand 40 km.

*
Iedere deelnemer rijdt de tocht voor eigen risico.
De organisatoren aanvaarden generlei aansprakelijkheid.

	CONTROLEPOSTEN
1. Start	Start JOURE
2. Controle	
3. Controle	Geheime Controle
4. Controle	
5. Finish	

Naam: **ANDRIES SCHOTANUS**

Adres: **TJERKGAAST**

Woonplaats: **TJERKGAAST**

110

Afb.6 - Medaille Meren Toertocht met de tekst Tourtocht Haskerland

wordt genoemd en die plaats heette tot 1955 Stobbegat. De stempelkaart daarentegen is van vóór 1963, want de Hoogedykstervaat maakt deel uit van het traject en deze vaart is in 1962 gedempt. De route zoals op de stempelkaart staat aangegeven komt overeen met de oorspronkelijke route uit 1942 en is zeker geen 85 km, maar eerder ruim 50 of bijna 60 km. Wiebe Blauw meldt in het boek *Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid* op blz. 147 over deze tocht dat de organisatoren een aantal particulieren is. Ik heb geen enkele reden dit tegen te spreken, maar zou het kunnen zijn dat deze particulieren beslag hebben weten te leggen op een aantal bezittingen van de oude ijswegencentrale of medewerking hebben gekregen van de ijsclub uit Joure? De stempels bevatten de tekst 'IJstocht door Haskerland / Controle Joure' (afb. 5). Op de medaille staat de haas (haske) uit het wapen Haskerland. Had de IJswegencentrale misschien ook al een aantal medailles op voorraad (afb. 6) die nu gebruikt zijn? De tocht van 40 km ging maar voor een klein stukje door Haskerland en de naam Meren Toertocht zoals de stempelkaart aangaf ligt meer voor de hand.

De route ging immers over het Sneekermeer, Goïngarijpster Poelen en Langweerder Wielen. De stempelkaart van de Haskerlandse Tocht is zover nu bekend nooit gebruikt en men zag waarschijnlijk ook geen mogelijkheden meer om met alle clubs uit Haskerland een tocht te organiseren. Toch heeft men daarna nog wel weer een poging ondernomen. Men wilde het traject na Joure verleggen over de Langweerder Wielen via de Scharsterrijn naar Tjeukemeer en daar de route weer oppakken. Echter de Melkfabriek aan de Scharsterrijn loosde warm water en zorgde er immer voor dat het traject daar voor ruim 1 km zonder ijs kwam. Een klúnplek van dergelijke omvang was net iets te veel van het goede.

Matthy van Klaveren

Met dank aan:

Kleis Oenema, Jan Wijnsma, Hidde Bruinsma en Andries Schotanus voor hun inbreng.

Overige bronnen:

- Diverse kranten zoals de *Friese Koerier*, *Leeuwarder Courant* en *Nieuwsblad van Friesland*
- *Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid* van Hedman Bijlsma en Wiebe Blauw.

Kaart: collectie Jan Wijnsma

Voor de gehele ijskaart kan men terecht op www.schaatshistorie.nl/op-en-rond-het-ijs/ijskaarten

Geen gietijzeren Stien

In het artikel 'De gietijzeren schaatserrijder' openbaarde Aad van den Ouweelen (*Kouwe Drukke* 62, p. 36-37) dat Ard Schenk en Kees Verkerk model stonden voor de overbekende gietijzeren schaatserrijders. Er zou in kleinere oplage ook een model van Stien Kaiser zijn gegoten. Toen een reactie op zijn oproep uitbleef, is Aad zelf achter de gietijzeren Stien aangegaan.

Brons

Na een aantal vergeefse pogingen om Stien Kaiser telefonisch te spreken kreeg ik haar eindelijk aan de lijn.

Na een stug begin werd het gesprek al snel luchtiger. Ik mocht haar mijn stukje uit *Kouwe Drukke* 62 en enige foto's toemailen en een half uur later belde mevrouw Kaiser mij terug met de mededeling dat er geen model van haar is zoals van Ard en Keessie.

Wel heeft ze een bronzen model schaatser, iets groter, maar die staat in Zuid-Afrika, bij haar dochter. Stien Kaiser mailt dezelfde ochtend nog

haar dochter en er werd prompt een foto teruggestuurd. Het blijkt een beeldje te zijn van het model Ard Schenk.

Het beeldje kreeg zij eertijds van een burgemeester vanwege haar verdienste, al weet ze niet meer waar en bij welke gelegenheid dit plaatsvond.

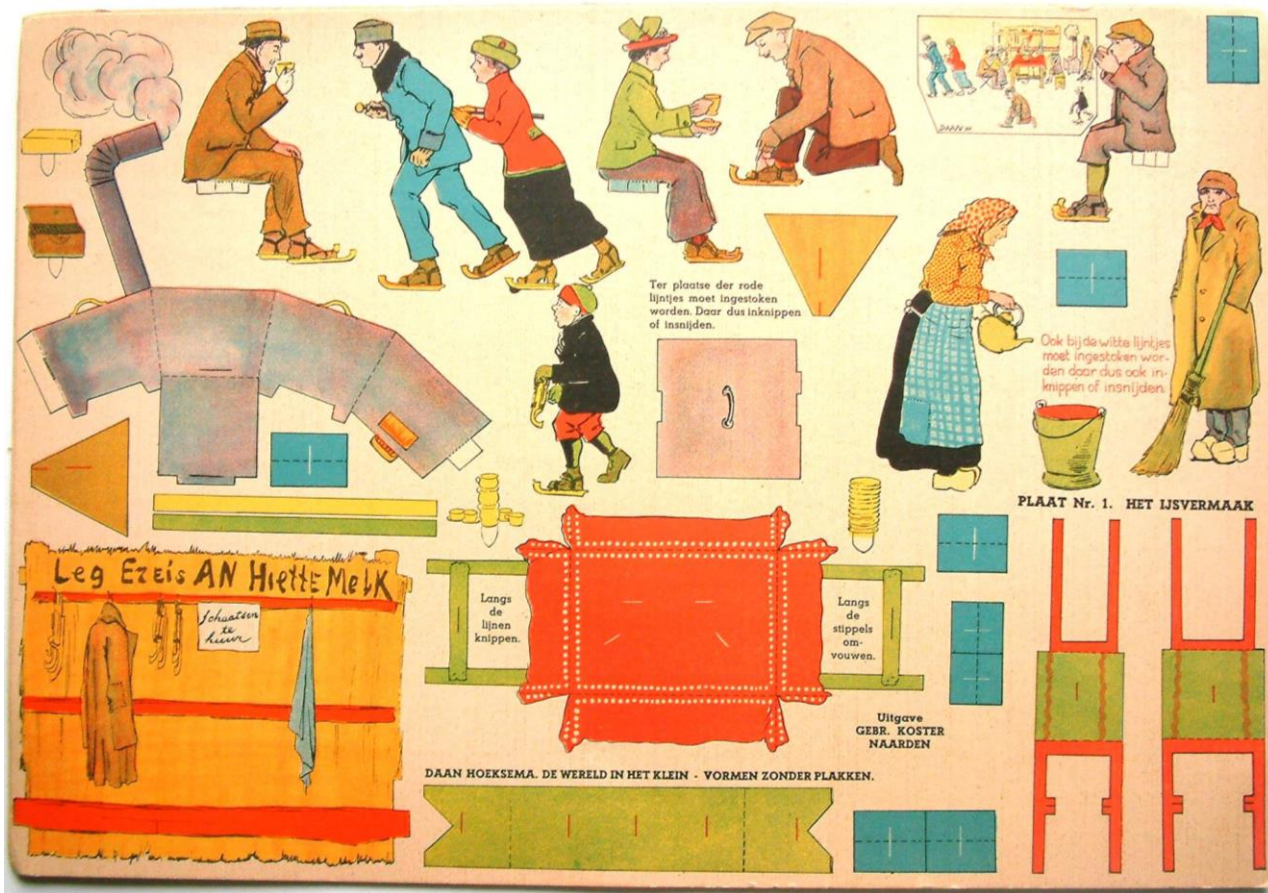
Je kan op de foto goed zien dat deze schaatserrijder niet van gietijzer maar van brons is.

Aad van den Ouweelen

Aukje de Haan kwam over de brug met veel bijzondere objecten. Elfstedenspellen waarvan ik absoluut geen weet had bijvoorbeeld. Verder een prachtige vooroorlogse serie uitknipplaten - bouwplaten zouden we tegenwoordig zeggen - van Daan Hoeksema: IJswermaak. De serie bestaat uit vier onversneden *cartons* met een koek-en-zopie, sleetje rijden, arrensleden en een ophaalbrug. Uitknippen, vouwen en vormen, opzetten en rangschikken. Er kwam geen druppel lijm aan te pas.

Terwijl je deze regels leest ben ik al bezig met het redigeren van *Papieren winters*, een speciale uitgave, heel kleurrijk, die helemaal aan dit soort papieren speelgoed met winterse aspecten is gewijd. Als je er nog een 'speeltje' aan wilt bijdragen, moet je snel zijn!

Niko Mulder

Op Donderdag den 19 dezer, 's namiddags tusſchen 3 en 4 uren, zal een Mansperſoon en Konſtenaar in deze, van het Dorp Scherpeninge, over den ordinairen weg en in den tyd van 5 26 Minuten, na 's Gravenhage ryden, op nieuw uitgevonden Machines, verbeeldende eene foort van Schaatsen. Vervolgens zal die Perſoon, na het volbrengen van deze onderneming, te ſpreken en zyn Konſtwerk te zien zyn, ten Huize van den Kaſtelein J. BETTING, in den Oranje Jager, te Scheveninge voort.

Skeelers uit de oude doos

In de *Rotterdamse Courant* van 17 augustus 1790 wordt het aangekondigd en twee dagen later staan er duizenden mensen langs de weg van Scheveningen naar Den Haag. Komt dat zien, komt dat zien: een Zwitser op 'nieuw uitgevonden Machines, verbeeldende eene soort van Schaatsen.'

Na afloop toont hij zijn 'Konstwerk', zijn wiel-schaatsen, want daar ging het om, in herberg 'den Oranje Jager' te Scheveningen.

Een paar weken later verscheen in de *Utrechtse Courant* een advertentie voor een plaat met een afbeelding van de 'NIEUWERWETSCHEN SCHAATSENRIJDER' en een klinkdicht naar aanleiding van dit tot dan toe ongehoorde staal-

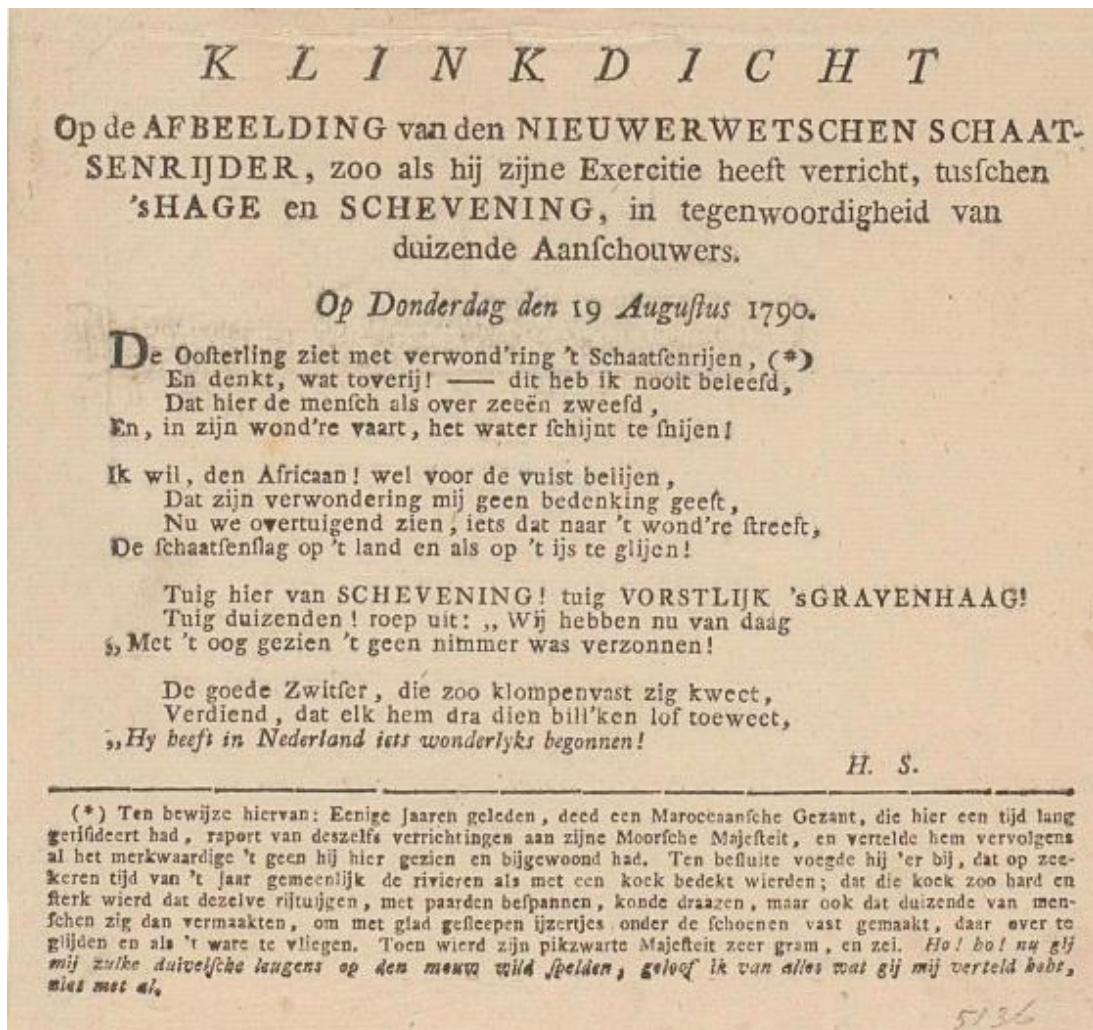
tje. Prent en gedicht vormde één geheel, in deze *Kouwe Drukke* verknipt weergegeven om zowel de wielschaatsen als de tekst beter tot hun recht te laten komen. Zo zien we aan de stippelijntjes in de detailtekening dat de wieltjes in de voetstapel vielen. De verbinding tussen voet en stapel is minder goed zichtbaar in tegenstelling tot de steunlatten die net onder de knie met kousenbanden werden bevestigd.

De geschiedenis van de skeeler is uitgebreid beschreven door Anrie Broere in KD 8 t/m 10, 17 en 21.

Aad van de Ouweelen

Afbeelding:

Collectie Rijksmuseum (RP-P-OB-86.164)

Fuutschaatsen? Een reactie

In *Kouwe Drukke* 62 heeft Jan Biegelaar op pagina 20-23 een bijzonder stuk uit zijn collectie beschreven met als titel 'Fuutschaatsen?'. Hij benoemt onzekerheden en stelt een aantal vragen. Graag wil ik reageren.

In het teken van de jacht

Allereerst een paar correcties: de afbeelding linksonder op pagina 23 in het oorspronkelijke artikel heeft als bijschrift 'Een man met pijl en boog'. Mijn inziens is dat Diana, de godin van de jacht. Zij is te herkennen aan de maansikkel die ze in een diadeem op haar hoofd draagt. Ook de pijl en boog zijn bekende attributen van haar.

De andere staande figuur, de krijger met een Griekse helm, zou haar halfbroer

Apollo?
Halfbroer van
Diana ▼

▲ Diana, godin van de jacht, met de maansikkel op haar hoofd.

Apollo kunnen zijn. Deze wordt ook dikwijls gerelateerd aan de jacht. De kleinere man die zijn jachtbuit aan een stok over zijn schouder draagt, is wellicht

Endymion. Volgens de legende was Endymion een mooie jonge jager (of herder)

waar Diana verliefd op was.

Endymion?
Jonge jager
of herder

Atypische hondenkop

Verder is op pagina 22 de dierenkop in een jachthoorn beschreven als van een schaap of een ijsbeer. Afgebeeld is een kop met lange, hangende oren. Een beer echter heeft korte, staande oren. We weten natuurlijk niet of de maker-kunstenaar in die tijd wellicht een andere voorstelling van een beer had, maar naar de huidige opvattingen kan het geen beer zijn. De afgebeelde kop lijkt ook niet op die van een schaap. Een schaap heeft korte afstaande oren. Er bestaan weliswaar schapen met hangoren, maar in combinatie met de jachthoorn lijkt het aannemelijker dat hier een atypische hondenkop is afgebeeld.

Staand of liggend?

Vrijwel alle afbeeldingen hebben te maken met de jacht, dat is niet gebruikelijk voor de versiering van schaatsen. Dit zou erop kunnen duiden dat de ijzers oorspronkelijk een andere functie gehad hebben. Er is nog een argument om te denken aan een ander gebruik van de ijzers. Een schaats wordt normaliter in een horizontale positie bekeken en de versiering is daar meestal bij aangepast. In dit geval zijn de menselijke figuren staand ten voeten uit afgebeeld. Worden de ijzers horizontaal bekeken dan krijgen de staande figuren een liggende positie. Dat is heel ongebruikelijk. Worden de ijzers echter in een verticale stand gezien - zoals op pagina 23 - dan komen de verschillende voorstellingen veel beter tot hun recht en zien we de staande figuren in volle glorie.

Bij een verticale positie van de ijzers is het ook mogelijk om anders te kijken naar de 90-graden hoek met daarbij het scherpe uitsteeksel.

Had de uitstulping een steunende functie?

Vanuit een functie als schaats zijn de scherpe punt en de rechte hoek moeilijk te verklaren. In een verticale positie zouden de uitsteeksels een dragende of steunende functie gehad kunnen hebben.

Niet oorspronkelijk

Bijzonder zijn natuurlijk de drie toevoegingen de zogenaamde 'snavel' en de 'hak- en voetsteun'. Ze zijn duidelijk niet oorspronkelijk. Zoals Jan Biegelaar in zijn stuk beschrijft zijn ze in een later stadium toegevoegd zonder enig respect voor de originele voorstelling. Dat de drie toegevoegde elementen te maken hebben met een schaats wordt door hem als vaststaand beschreven. Gebruikerssporen zouden overtuigend zijn. Ik heb de voorwerpen niet in werkelijkheid gezien en alleen de foto's bekeken. Mij lijkt de zogenaamde haksteun een zware constructie om een schoen vast te zetten. Bij een

dergelijke constructie zou ik eerder denken aan het vastzetten van bijvoorbeeld een lichtbron, een olielamp of een kaarsenhouders. Het blijven echter suggesties.

Nader onderzoek noodzakelijk

Juist door de toevoeging van de drie elementen wordt het beeld van een schaats gecreëerd. Het lijkt een schaats, maar of het daadwerkelijk een schaats is geweest daarvoor zijn harde bewijzen nodig. Heeft de vorige eigenaar nog aanwijzingen kunnen geven? Is er, gezien de herkomst, gezocht in databanken met gegevens over in de oorlog verdwenen kunstvoorwerpen? Mijn suggesties leiden niet tot een pasklaar antwoord, maar wie weet ziet iemand bij een ander voorwerp eenzelfde 'haksteun' of een identieke afbeelding van de godin van de jacht. Het zou kunnen bijdragen aan de oplossing van de vragen die Jan Biegelaar heeft gesteld.

Nelly Moerman

Biegelaar sleep schaatsen in 'Mechanischen Vorm'

Of het om een voorouder van onze collega-verzamelaar Jan Biegelaar gaat is niet bekend, maar Geweer- en Basculenmaker J.J. Biegelaar adverteerde in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 15 december 1853 met het slijpen van schaatsen in 'Mechanischen Vorm'.

Wim Molenveld

Insigne IJsclub Krimpen aan de IJssel

Kan iemand mij de leeftijd van dit insigne vertellen?

Informatie over deze ijsclub kan ik niet vinden. Is deze opgeheven?

Wim Molenveld

Correspondentie Jan Stender

Voor dat ik een aanvulling geef op het artikel *Jan Stender was een fenomeen* van Ron Couwenhoven in *Kouwe Drukke* nr. 62, wil ik eerst degenen bedanken die zich bezig hebben gehouden met het wandbord van de IJclub Catrien. Ron Couwenhoven is één van hen en hij schreef daarna het artikel over het wandbord van Jan Stender.

Bedankbrief

Toen ik voor Minne Nieuwhof een foto gemaakt had van zijn Elfstedenbord voor publicatie in *Kouwe Drukke* 61 en later ook van de achterkant, was mij de naam Jan Stender wel opgevallen. Ik wist - gezien mijn leeftijd - dat het om de bekende zwemmer en zwemcoach ging. Daar heb ik verder geen aandacht aan geschonken, totdat ik een paar dagen later in mijn documentatiemap zat te snuffelen en daar iets bijzonders

Jan Stender

Wandelpad 100, 1211 GR Hilversum
Telefoon (035) 48040

HILVERSUM, 9 Februar 1903

Petersons "Barren"
Museum

Mijnheer,

Mijn dank voor de toezending van het wandbord.
Na aflevering van 5 Febr j.l. ad / 201.50 heb ik gesloten op de
Amro bank 7.2 '03

Op wed op 6 Febr 1941 de Elfstedenbord samen op
de verzorgende deler

22 Jan. 1942

3 Febr. 1954

14 Febr 1956

Let waan de schacht vollen.

Kunt u hiervan (4 tellen) eveneens een wandbord
maken? Zoo ja dan gaarne b.g.t. toezending.

Respectieus
Jan Stender

tegenkwam. Het is de originele handgeschreven dankbrief voor de toezending van een wandbord, mogelijk met betrekking tot een zwempres-tatie. Tevens vraagt Stender of het mogelijk is om van vier Elfstedentochten die hij heeft gere-den ook een wandbord te maken. De brief heeft een gedrukt briefhoofd van Jan Stender en is gedateerd Hilversum, 9 februari 1983. Getekend door Jan Stender.

Transcriptie van de brief:

Pottenbakkerij "Aurora"
Workum.

Mijneheren,

Mijn dank voor de toezending
van het wandbord.

De rekening van 3 Febr j.l. ad f 201,50 heb
ik gestort op de Amro bank 7. 2. '83.

Ik reed op 6 Febr 1941 de Elfstedentocht
evenals op de navolgende data

22 Jan. 1942

3 Febr 1954

14 Febr 1956

Dat waren de schaats tochten.

Kunt U hiervan (4 tochten) eveneens een
wandbord maken? Zoo ja dan gaarne t.z.t.
toezending.

Hoogachtend.
Jan Stender

Uit de tekst mogen we concluderen dat Stender één bord voor vier tochten voor ogen had. Het herinneringsbord in bezit van Minne Nieuwhof verwijst echter uitsluitend naar de Elfstedentocht van 1954. Zullen er nog drie afzonderlijke Elf-stedenborden voor Jan Stender zijn vervaar-digd? De vraag is dan: waar hangen die uit?

Kaartje

Bij het mapje waarin de brief zat, vond ik een bestelboekje van de KUNSTAARDEWERKFA-BRIEK "AURORA" WORKUM (Fr). en een kaartje (11x15 cm.) gedateerd 17 februari 1983, waarin Stender AURORA bedankt voor de toe-zegging met betrekking tot het maken van het nieuwe bord. In het enkelvoud! De laatste zin

roept vraagtekens op. Jan Stender is in 1989 overleden. Het kaartje is van 1983, dus hij heeft nog een aantal jaren van zijn bord c.q. borden kunnen genieten. Hieronder de transcriptie.

Mijnheer,

Ingesloten, iets van
een m.i. rijk leven met mijn
helaas overleden Rie.

Dank voor de toezegging van het
nieuwe bord 4 schaats Elfsteden
tochten.

Niet te lang wachten want hoe lang
nog ??

Hoogachtend,
Jan Stender

Foto's kunt U behouden!

Uit de oude doos

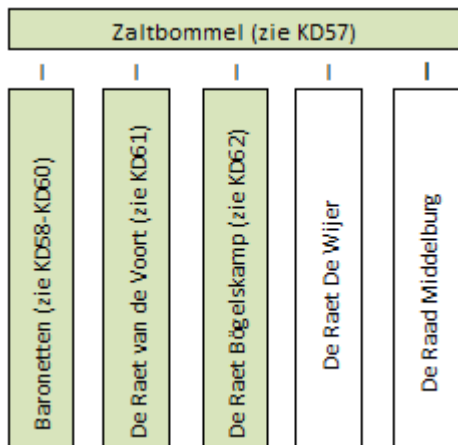
De correspondentie is hoogstwaarschijnlijk van de AURORAFabriek afkomstig. Nu vraagt u zich af hoe komt Bart van de Peppel eraan. Bij het opruimen van de garage van wijlen Anrie Broere tijdens het voorbereiden van de veiling, stond in de hoek van de garage een grote doos vol met oud papier. Barbara vroeg mij of ik die mee wilde nemen. *Mocht er nog iets tussen zitten wat je kunt gebruiken, je mag het houden.*

Is het niet bijzonder dat via die doos de bestel-ling is samengebracht met het wandbord?

Bart van de Peppel

Modelontwikkeling in schaatsen op het wapen De Raet - 7

Het geslacht De Raet De Wijer is afkomstig uit de tak van de laatste katholieke burgemeester van Zaltbommel onder Spaanse heerschappij.

De nazaten bekleedden generaties lang functies als drost, rentmeester, richter of hofraad in het gebied tussen 's-Hertogenbosch en Kleef in Duitsland. Hoe deze tak De Raet rond 1700 het

Huis De Wijer in 1887 door L. van Valkenburg

huis De Wijer in Boxmeer in handen heeft gekregen is niet duidelijk, maar ze zouden er tot 1825, het jaar dat de laatste telg stierf, blijven wonen.

Leopold, de op een-na-laatste De Raet De Wijer, liet zich in 1755 portretteren met het alliantiewapen van hem en dat van zijn vrouw Dorothea Mahler.

Leopold Franciscus de Raet 1716-1797

© Rijksdienst Kunsthistorische Documentatie

Detailafbeelding 1: het gedeelde wapen

We herkennen een korte krulschaats met ijzerloze hak en een uitgeschulpte voetstapel. De krul lijkt lepelvormig te zijn gesmeed.

Detailafbeelding 2:
de schaatsen op het wapen De Raet (1755)

Van krulschaats ...

Leopolds oudste zoon, Jonkheer Mr Johannis Baptista de Raet, die in 1814 werd benoemd in de Ridderschap van Brabant, stierf kinderloos,

Het wapen van Johannes Baptista de Raet in het
wapenboek van Rietstap; rechts in detail

evenals zijn drie broers. Zijn wapen werd afgebeeld in het *Wapenboek van den Nederlandschen Adel* (1883) van J.B. Rietstap met drie korte krulschaatsen in het blazoën en een zelfde schaats als helmteken. Nu zonder uitgeschulpt voetblad en geplaatst met de krul in tegenovergestelde richting.

... tot puntschaats!

Ook *Wikimedia* geeft het wapen uit 1814 weer. In de moderne met behulp van de computer gestileerde versie is het model echter als puntschaats afgebeeld!

Niko Mulder

Het wapen van Johannes Baptista de Raet uit
1814 op Wikimedia

Initialen op schaatsen

Maar al te vaak zijn wij schaatsverzamelaars op zoek naar namen bij de initialen die we op oude schaatsen aantreffen. Soms weet je gelukkig wel in welk gebied gezocht moet worden.

Dat overkwam mij met krulschaatsen gemerkt met **D. v. d. L.** Ik deed vele pogingen om via *Delpher* smeden te vinden die te koppelen waren aan deze initialen, maar alle pogingen liepen op niets uit.

Hulp ingeschakeld

Nu wist ik dat deze smid buiten krulschaatsen ook schaatsen had gemaakt met half beklede krul zoals die van Arie Ketel uit Linschoten. Dat deed mij vermoeden dat D. v. d. L. uit een straal van 30 kilometer rond Linschoten moest komen. Toen maar naar Ben Remie gemaïld of hij zou

willen zoeken. En binnen de kortste tijd had hij een smid gevonden die zeer waarschijnlijk de eigenaar van de initialen D. v. d. L. moet zijn. Het gaat hier om **Dirk van der Lit** uit Vleuten die zijn smederij heeft overgedaan aan A. van Dijk, die in het boek *Van glis tot klapschaats* vermeld wordt.

Dirk van der Lit was werkzaam op het adres Dorpstraat 34 in Vleuten. Hij was smid van 29 mei 1866 tot 26 mei 1896, de datum waarop hij voor 3000 gulden zijn huis, smederij en erf verkoopt aan Adrianus Theodorus van Dijk.

Nog een zoektocht

Nu heb ik sinds kort een paar schaatsen in bezit die ik kocht van Ad de Boer uit Huizen. Deze schaatsen waren gemerkt met **H.v.W.** en hij had een zelfde paar met **C.v.W.** Deze schaatsen kocht hij ooit in een snackbar in Voorthuizen waar ze waren blijven hangen na overname van de snackbar. Herkomst dus onbekend.

Twee paar dezelfde schaatsen met alleen de H. en C. verschillend, dat moest vader en zoon of twee broers zijn. Ik schatte in dat deze schaatsen in de buurt van Linschoten gemaakt moesten zijn, zo tussen 1870 en 1900. Ben Remie weer gemaïld met de gegevens en vermoedens die ik had.

Ook nu weer heeft Ben na korte tijd de smeden gevonden die ik verantwoordelijk acht voor het maken van die schaatsen.

Het gaat om de broers Van Wijk uit Hoenkoop.

Hun vader was Nic. van Wijk, geboren circa 1800. Zoon Cornelis van Wijk kwam op 9 januari 1826 ter wereld te Hoenkoop en twaalf jaar later werd zoon Hendrik van Wijk geboren op 8 oktober 1838, eveneens te Hoenkoop.

Veel dank

Ben Remie kon niet alle initialen thuisbrengen die ik hem heb voorgelegd, maar ik ben hem veel dank verschuldigd voor zijn succesvolle zoektocht in de hierboven beschreven gevallen.

Wim Molenveld

Iisnocht

Bij het determineren van schaatsen naar hun herkomst oriënteer ik mij op de (markt)partij die ze als gereed product in de handel heeft gebracht. Dat kan een individuele smid of een collectief in de vorm van een fabriek zijn geweest, maar ook een groothandelsbedrijf of een detaillist die de schaatsen onder eigen naam te koop aanbood. Als in het laatste geval bekend is waar de schaatsen werden gemaakt, zie ik dat als een aanvullend detail.

Assemblage

Kijken we naar het productieproces van schaatsen dan zien we dat er nogal wat werd geassembleerd. Bouten en moeren, eikeltjes, hakstukjes e.d. werden min of meer per definitie van

buiten het bedrijf betrokken. Maar smeden maakten zelden zelf de gebruikte houtjes en veel schaatsenfabriekjes waren van oorsprong timmerbedrijfjes. De timmerlieden lieten zich ijzers toeleveren en de smeden houtjes. Op lokaal niveau was duidelijk hoe de zaken lagen, maar de gemiddelde klant van buiten kocht op basis van kwaliteit en reputatie, zonder kennis te nemen van de herkomst van de samenstellende delen. Of ze nu rechtstreeks van de fabriek kwamen of via een groothandelaar of detaillist. Het is daarom jammer dat Blauw bij het schrijven van zijn schaatsenbijbel aan dit aspect weinig of geen aandacht heeft besteed.

De enige echte eigenaar?

Neem nu het merkje *Iisnocht*. Al spittend in *Van glis tot klapschaats* op zoek naar de achtergrond van dit merkje is mij niet duidelijk geworden wie de enige echte eigenaar is geweest. Afbeelding 1 laat het merkje zien in een kader met links en rechts vlaggen. We vinden dit merkje in *Van glis tot klapschaats* terug bij de beschrijvingen van zowel Hotse, Klaas en Jan Nijdam als van Batavus en Planting. Die zullen vast allemaal wel een rol hebben gespeeld, maar mijn indruk is dat het Batavus is geweest die deze schaatsen

in de handel bracht. Mijn sterkste argument voor deze zienswijze is dat het merk tussen aanhangstekens staat, hetgeen ook voor het merk Batavus geldt. Mogelijk assembleerden de Nijdammen de schaatsen, waarvoor zij zelf de houtjes maakten. De ijzers kunnen zijn toegeleverd door o.a. Planting. Onder andere, omdat Blauw in de tekst over Jan Nijdam nog acht smeden noemt, waarvan ijzers werden betrokken. Waar het merk zonder kader en vlaggen uit afbeelding 2 moet worden geplaatst is mij voorts nog een raadsel. Overigens staat in dit merkje niet *lisnocht*, maar *IJsnocht*! Het zou kunnen dat dit merk door Zandstra is gebruikt nadat zij de partij schaatsen die resteerde na de productiebeëindiging van Batavus hadden overgenomen. Ik kom er hieronder op terug.

Slagmerk IJSNOCHT; iisnocht op etiket

Naast de merkjes zijn ook de etiketten met dit merk interessant. De afbeeldingen 3 en 4 laten twee verschillende maar qua ontwerp identieke

etiketten zien. Ik vraag mij al heel lang af of het kleurverschil echt is of dat het om een verkleuring gaat. In beide schaatsen staat het merk IJSNOCHT geslagen. Aangezien bovenin het etiket van afbeelding 3 de letters ZS (voor

Zandstra Sneek) zijn afgebeeld, weten we dat het merk IJSNOCHT in ieder geval door deze firma werd gebruikt. Het is de vraag of Zandstra de enige was.

Ik ben overigens benieuwd of een etiket altijd samenhang met het slagmerk.

De etiketten in afbeeldingen 5 en 6 hebben dezelfde achtergrond, maar zijn duidelijk jonger. Ik vermoed dan ook dat ze nooit door Batavus zijn gebruikt, maar eveneens uit de koker van Zandstra zijn gekomen.

In het algemeen geldt overigens dat ik er naar streef bij zowel merkjes als etiketten zo nauwkeurig mogelijk te vermelden in welke periode ze werden gebruikt.

Ik ben benieuwd of er iemand is die wat licht in deze duisternis kan brengen.

Bert van Voorbergen

Het afgelopen half jaar is weer veel toegevoegd aan deze website. Zo zijn heel veel afbeeldingen van de oudste schaatsen van Nederland bijeengebracht, een unieke collectie. Kijk via de Homepage, De Schaats, De eerste houten schaatsen en dan Afbeeldingen oudste houten schaatsen. Onder andere zijn afbeeldingen van de schaatsijzers die als bodemvondst gevonden zijn bij de aanleg van de Noord-Zuid-metrolijn van Amsterdam door deze gemeente ter beschikking gesteld.

Schaats Haagse hof, circa 1350-1450

Op dit moment wordt een aanvang gemaakt met het opnemen van alle schaatstoertochtmedailles en bijbehorende informatie van Friesland uit het boek *Het schaatsenrijdersland bij uitnemendheid* van Hedman Bijlsma en Wiebe Blauw uit 2011.

Foto's van merktekens en schaatsen

Per 1 augustus 2018 staan er al ongeveer 1050 merktekens van schaatsenmakers en –verkopers op *Schaatshistorie.nl*. En dit aantal groeit nog steeds. Van circa 150 à 200 merktekens en de erbij behorende schaatsen zijn het afgelopen jaar door leden van De Poolster afbeeldingen ingestuurd en opgenomen. Daarvan maar liefst circa 100 door Jan en Magda van Eijk waaronder DvW (Dirk van der Wal uit Tien-

hoven), G.S. Thedinga uit Assen, J. Pranger uit Dokkum, F. v.d. Leen uit Terhorne en J. Dokter uit Akkrum. Uit de collectie van Jan en Magda zijn hierbij een paar merktekens afgebeeld. Wiebe Blauw en anderen hebben veel teksten bij schaatsenmakers en -verkopers aangepast met nieuwe kennis. Ook niet-leden van De Poolster, waaronder nazaten van schaatsenmakers en -verkopers stuurden informatie in.

Helaas heeft niemand nog foto's ingestuurd van de **merkjes J. NOOITGEDAGT en J. NOOITGEDAGT & ZN**, dus zonder de toevoeging IJlst of Ylst. Kijk uw collectie erop na!!! Kijk in uw verzameling of u het overzicht Merktekens kunt aanvullen en zend uw foto's in via *Schaatshistorie.nl* dan wel rechtstreeks naar mij

IJclubs – herhaalde oproep!

Wie wil de pagina IJclubs beheren en aanvullen met informatie over ca. 300 andere ijsclubs? Deze pagina wordt veel bezocht, maar bevat nog weinig ijsclubs. Een mooie en leuke klus. Als u denkt “*dit is iets voor mij*” neem dan contact op.

Frits Locher

fritslocher@gmail.com

Merkjes uit de collectie van Jan en Magda van Eijk

Posten en Stempels 28

Bedolven wordt ik onder de postzegels en stempels van PyeongChang. Van mede-verzamelaar Hans Bollweg kreeg ik al de opmerking dat ik de zegel van Hongarije vergeten was. Dat is niet het geval, maar omdat het een shorttrackzegel betreft heb ik hem niet in mijn lijst opgenomen. Datgene wat ik hier laat zien is langebaanschaatsen. Bij een zegel van schaatsen op natuurijs ben ik minder kritisch op het soort schaatsen dat onder is gebonden.

Spelregels

Overigens schrijf ik niet over zegels die ik nog niet in huis heb. Die regel heb ik eenmaal gebroken en de zegel ontbreekt nog steeds in mijn verzameling, al heb ik hoop dat het nog goed komt. Ook schadelijke uitgiften (uitgiften die niet in land van herkomst zijn verkocht bij de loketten, zeker die uit schaatslanden) probeer ik te vermijden. Al zal er uit landen die niets met schaatsen hebben vast een aantal tussen zitten. Mocht je daar wel meer over willen weten dan kan je altijd even contact met me opnemen.

Gauw over naar **Zuid Korea**.

Op 5 april van dit jaar zijn twee velletjes in de verkoop gegaan, die mij veruit het meeste werk geven. Om dat anderen te besparen: het **rode velletje** van boven naar beneden en vlnr: SHIM

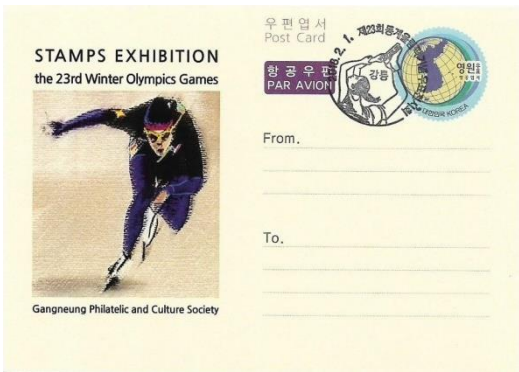
Suk-hee (ST3000 G)¹, WON Yung-jong (4mansBob Z), YUN Sung-bin (Skeleton G), LEE Sang-ho (parallelreuzenslalom snowboard Z), LEE Sang-hwa (500m Z), LEE Seung-hoon (pursuit Z, Mass G), LEE Yu-bin (STrelay G), LIM Hyo-jun (ST500 B, ST1500 G), JUN Jung-lim (4mansBob Z), CHUNG Jea-won (pursuit Z), CHA Min-kyu (500 Z), CHOI Min-jeong (ST 1500 G, ST relay G, HWANG Dae-heon (ST500 Z), Stadion opening

Het **blauwe velletje**: Fakkels, KIM Kyeong-ae (Curling Z), KIM Dong-Hyun (4mansBob Z, KIM min-seok (1500 B, Pursuit Z), KIM Bo-reum (Mass S), KIM Seon-Yeong (Curling Z), KIM Alang (ST relay G), KIM Yeong-mi (Curling Z), KIM Yejin (ST relay G), KIM Eun-Jung (Curling Z skip), KIM Cho-hi (Curling Z), KIM Tae-yun (1000 B), SEO Young-woo (4mansBob Z), SEO Yira (ST1000 B).

In het kader van een olympische postzegeltonoonstelling is er ook een persoonlijk velletje gemaakt, prachtig getekende sporters. Helaas heb ik het velletje nog niet, maar wel de **schaatszegel** op een enveloppe. Tijdens diezelfde tentoonstelling verscheen ook een mooi **postwaardestuk**. Een ander postwaardestuk werd al in 2017 uitgegeven.

¹ ST =shorttrack, G= goud, Z=zilver en B=brons

Uit de niet schaatslanden ook weer een stroom uitgiften. **Mozambique** zet winnaars uit Noorwegen centraal op een velletje in de vorm van een berg. Op de zegel schittert Håvard Holmefjord Lorentzen. Zijn naam prijkt ook op een minder spectaculair velletje uit **Sierra Leone**. In dezelfde serie ook een zegel met de naam van Carlijn Achtereekte. Ik laat alleen die zegel zien, want erg mooi vind ik ze niet. Verrassend is de aanwezigheid van Francesca Beltrone op een velletje uit **Kameroen**, daar vinden we ook Lee

Sang-hwa en een aantal (ook Nederlandse) shorttrackers op.

Minder interessant zijn de uitgiften van Grenada (een groene schaatser) Liberia (een wit logo van een schaatser in een rood vlak), Republique de

Guinée (vierkant blauw velletje met blauwe schaatsers), Mauretanië (mascottes en één op schaatsen) en Tsjaad (een Canadese schaatser met mapleleaf pak in de velrand).

Schaatslanden komen gelukkig met uitgiftes waar ik blijer van wordt. In **Japan** een A4 vel persoonlijke zegels uitgegeven door het Japans Olympisch Comité. Ik heb het vel voor de gouden ploegenachtervolging als plaatje opgenomen. Ze hebben voor alle medaillewinnaars een vel gemaakt, dus Nao Kodaira (500 G en 1000 Z) Miho Tagaki (1000 Z en 1500 Z). Nana Tagaki winnares van de massstart ben ik nog niet tegen gekomen.

Canada eert vrouwen in de sport met de uitgave van een velletje, een hangboekje en eerstedag-enveloppen. Interessant omdat daar Clara Hughes op staat. Let ook op de afstempeling: dat zijn gouden schaatsen. Kijk dat zijn de vondsten waar ik echt blij van wordt.

Ik ben weer even bij, maar gisteren ook al de eerste zegels van 2022 gevonden en die van 2018 zijn nog niet eens allemaal binnen. Wordt dus vervolgd..

Caroline van Staaveren

Valse munt en scheve schaats

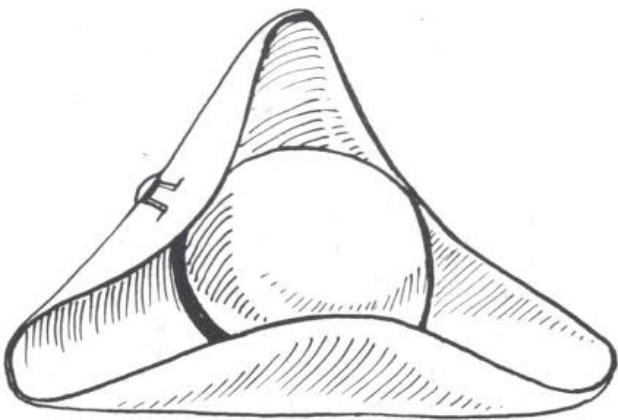
De munt uit 1578 die hier is afgebeeld heeft mij flink op het verkeerde been gezet. Het is een zilveren noodmunt uit Amsterdam uit de tijd dat de watergeuzen de stad hadden omsingeld. Het jaartal klopt als een bus. Helaas correspondeert 1578 niet met de schaatsenrijder op de achterzijde, zoals ik altijd klakkeloos heb aangenomen.

Justaucorps en tricorne

Na afloop van mijn presentatie *Rijgoet - schaatskleding door de eeuwen heen* voor de Nederlandse Kostuumvereniging maakte Gieneke Arnolli, conservatrice van het Fries Museum in Leeuwarden, mij er op attent dat de kleding van de rijder niet in het tijdsbeeld rond 1578 past.

'Hij draagt een driekante steek op zijn hoofd, ook wel aangeduid als tricorne.'

Dit type hoofddeksel was in de mode vanaf 1675 tot 1790.

'De jas met de wijde lange schoot en lage zakkleppen, een justaucorps, sluit met veel kleine knoopjes en is te dateren circa 1700-1725.'

Zo leerde de professioneel mode-expert de amateurschaatsdeskundige een lesje: vertrouw niet op jaartallen, maar kijk breder. Ik heb gelijk *Tirions kostuumgids* maar aangeschaft.

Onbeslagen

Veel van de Amsterdamse noodmunten in de collectie Dreesmann van het Amsterdam Museum uit deze periode zijn aan de achterzijde onbeslagen. Haastklus natuurlijk. Uiterekend deze munt kreeg in later tijd de schaatsenrijder ingestempeld. Wie bedenkt zoiets? Het was in ieder geval genoeg voor een paar stevige uitglijders: in *Acht eeuwen schaatsen in en om Amsterdam* en tijdens die leerzame lezing.

Niko Mulder

Boek en Zopie 63

Martin van der Bij hield het koel bij tropische temperaturen. Had u ook moeten doen: gewoon een ijskoud boekje erbij pakken.

De Kanovijver, 85 jaar ijs en water – J. Artz, G. Hofsink en N. Overkamp

In mei verscheen een boekje over 85 jaar IJsen Kanoclub de Kanovijver in Ermelo. Een leuk boekje dat weer een welkome aanvulling is op de boekenplank.

111 pagina's zwart/wit, met diverse foto's. Soft cover.

Te koop voor € 13,75 via info@dekanovijver.nl

Door Vriendschap Verbonden, 125 jaar Ter Aarse ijsclub – F. Bocxel/A. Röling

Een prachtig boekje. In 125 jaar kan veel gebeuren. Dat laat Door Vriendschap Verbonden wel zien. Of het nu gaat om Elfstedenrijders, de organisatie van toertochten, of om langebaanschaatsers bij de wereldtop, de Ter Aarse ijsclub kan er over meepraten. De eigen trainingsgroep, de landijsbaan, pionierende schaatsvrouwen en zelfs een museum.

Dit alles is samengevat in een prachtig, in kleur uitgevoerd, boekje van 126 pagina's, met soft cover. Het is te koop bij Jan van der Hoorn Schaatsport in Ter Aar voor € 10,00.

100 jaar ijsclub Door Eendracht Vooruit

Nog een jubilaris die de geschiedenis van de club in boekvorm vastlegt. Dit keer de ijsclub uit Lexmond. Door middel van afbeeldingen, foto's en knipsels wordt de lezer door de afgelopen 100 jaar geleid. Een leuk doorkijkje in het wel en wee van de club. Volledig in kleur, hard cover. Naar schatting ongeveer 100 niet genummerde pagina's.

Te koop via info@ijsclubdev.nl voor € 10,00 (+ porto).

Historische verenigingen

Voor de echte liefhebbers is er in mei in het nummer van **Het Wold**, van de historische vereniging Slochteren en omstreken, een artikel van 15 pagina's verschenen over honderd jaar **ijsclub Slochterbosch**. Dit betreft deel 1. Voor € 8,50 te bestellen via KJ.Mollema@ziggo.nl). Deel 2 verschijnt later dit jaar.

En nu we toch bij de historische verenigingen zijn: De historische vereniging Maasland heeft in haar **Jaarboek 2017** uitgebreid aandacht besteed aan **100 jaar Maaslands ijsvermaak**. Zo'n 25 pagina's over de geschiedenis van de ijsclub. € 15,00 + porto, via wmak@caiway.nl.

Martin van der Bij

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van Stichting De Poolster, verzamelkring van schaatsen en winterse objecten en verschijnt driemaal per jaar. Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke melden bij:

Martin van der Bij ☎ 06-18062669 ✉ administratie@stichtingdepoolster.nl

Redactie-adres

Niko Mulder, Schoener 48-01, 8243 XT Lelystad; ✉ redactie@stichtingdepoolster.nl

Redactieleden Kouwe Drukke

■ Matthy van Klaveren	☎ 0251-241492	✉ matthy.klaveren@online.nl
■ Theodoor van der Kooi	☎ 030-6046362	✉ theodoorvanderkooi@12move.nl
■ Niko Mulder	☎ 0320-251663	✉ n.mulder@hccnet.nl

Druk

Drukkerij Jubels bv, Amsterdam

Bestuursleden Stichting De Poolster

■ Frits Locher (<i>voorzitter</i>)	☎ 06-15114470	✉ voorzitter@stichtingdepoolster.nl
■ Peter Bloemendaal (<i>secretariaat en ledenadministratie</i>)	☎ 0318-417583	✉ secretariaat@stichtingdepoolster.nl
Groenestraat 58, 6721 JC Bennekom		
■ Martin van der Bij (<i>penningmeester</i>)	☎ 06-18062669	✉ administratie@stichtingdepoolster.nl
■ Alex Kampinga (<i>contactpersoon veilingen</i>)	☎ 0598-398002	✉ veilingcommissie@stichtingdepoolster.nl

Website Stichting De Poolster

<http://www.verzamelkringdepoolster.nl>

■ Maarten Dijkstra	☎ 072-5610916	✉ webredactie@verzamelkringdepoolster.nl

Website Schaatshistorie.nl

<http://www.schaatshistorie.nl>

■ Frits Locher	☎ 06-15114470	✉ redactie@schaatshistorie.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschapsgeld dient eens per jaar rond 1 juli te worden betaald. Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 30,- over te maken op rekeningnummer NL55INGB0004324260 en BIC: INGBNL2A t.n.v. Stichting De Poolster met vermelding van naam en lidmaatschapsgeld 2018-2019. Graag dan ook uw adresgegevens doorgeven aan: secretariaat@stichtingdepoolster.nl.

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 64, december 2018, moet de kopij uiterlijk 1 november 2018 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld. Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie. De redactie kan artikelen om diverse redenen weigeren, inkorten of doorschuiven naar een volgende uitgave.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.

